

האקדמיה הישראלית הלאומית למדעים
היזמה למחקר יישומי בחינוך

צוות מומחים לנושא
חינוך בלתי פורמלי

חומרי רקע לקראת מפגש לימודי ראשון בנושא
חינוך בלתי פורמלי ברשויות המקומיות ובפריסה ארצית

רכזו וראיינו" איתי ארצי ונעמי מנדל-לוי

יום שני, כ"ב באייר תשע"ה, 11 במאי 2015
בית בלגיה, קמפוס גבעת רם, האוניברסיטה העברית בירושלים

האקדמיה הלאומית הישראלית למדעים נוסדה בשנת 1959. חברים בה כמאה מדענים ומלומדים מן השורה הראשונה של ההשכלה והדעת במדינת ישראל. חוק האקדמיה הלאומית הישראלית למדעים, התשכ"א-1961, קובע כי מטרתה ומשימותיה העיקריות הן לטפח ולקדם פעילות מדעית, לייעץ לממשלה בענייני מחקר ותכנון מדעי בעלי חשיבות לאומית, לקיים התקשרויות עם גופים מקבילים בחוץ לארץ, לייצג את המדע הישראלי בגופים ובאירועים מדעיים בינלאומיים ולהוציא לאור כתבים שיש בהם כדי לקדם את המדע.

היזמה למחקר יישומי בחינוך מעמידה לרשות מקבלי החלטות בחינוך ידע מדעי עדכני ומבוקר. ידע כזה חיוני לגיבוש מושכל של מדיניות ולתכנון מיטבי של התערבויות – לשיפור הישגי החינוך בישראל.

חזון היזמה: ידע מחקרי הוא מרכיב חיוני בתכנון מדיניות ציבורית או התערבות רחבת היקף. בשלב התכנון ידע מחקרי מבוקר תומך בגיבוש מדיניות שסיכויי הצלחתה טובים יותר, ולאחר מכן הוא זה שמאפשר דיון ציבורי רציונלי. היזמה מיישמת חזון זה בתחום החינוך.

דרכי הפעולה של היזמה: היזמה עוסקת בנושאים שמעלים מקבלי החלטות, ומתייעצת עם בכירים במשרד החינוך ועם בעלי עניין נוספים. ועדת ההיגוי של היזמה, שאותה ממנה נשיא האקדמיה הלאומית, אחראית על תכנית העבודה של היזמה ועל תהליכי השיפוט של התוצרים. היזמה פועלת באמצעות ועדות מומחים ועל ידי זימון מפגשים לימודיים משותפים לחוקרים, לאנשי מקצוע ולמקבלי החלטות. היא מפרסמת את תוצרי עבודתה ומנגישה אותם לציבור הרחב. חברי ועדות המומחים מכהנים בהן בהתנדבות.

תולדות היזמה: היזמה הוקמה בשלהי שנת 2003 – מיזם משותף של האקדמיה הלאומית הישראלית למדעים, משרד החינוך ויד הנדיב. מתחילת שנת 2010 היזמה פועלת כיחידה של האקדמיה הלאומית הישראלית למדעים.

בקיץ תש"ע (2010) הוסיפה הכנסת תיקון לחוק האקדמיה הלאומית הישראלית למדעים, והסדירה את אופן ההתקשרות בין משרדי ממשלה המבקשים ייעוץ – לבין האקדמיה. היזמה היא המנהלת את פעולות הייעוץ שהאקדמיה נותנת בתחום החינוך לממשלה ולרשויות שונות.

מטרת הפעילות של צוות המומחים

ועדת ההיגוי של היזמה למחקר יישומי בחינוך נענתה לפנייה חיצונית והקימה צוות מומחים להובלת תהליך לימודי בנושא החינוך הבלתי פורמלי בישראל. מטרת המהלך הן: (1) היכרות עיונית עם התחום. (2) היכרות ראשונית עם התחום בישראל. (3) הבנה של דרכי עשייה (בישראל ומחוץ לה), שמחקר מצא כי הן מועילות לקידום מטרות חברתיות, לימודיות או אחרות. המושג 'חינוך בלתי פורמלי' הוא שער לעולם רחב של מטרות, ארגונים, דרכי פעולה, קהלי יעד ושחקנים. חוקרים שונים מגדירים באופנים שונים את השדה העשיר והרחב הזה, מסוג של למידה המתרחשת בחיים לבין פעילות חינוכית ספציפית המיועדת לקהל מסוים ומאופיינת במטרות ויעדים מוגדרים (למשל השתתפות בתנועת נוער). בהתאם, זוהי גם זירה מרובת שחקנים ומטבעה חסרה שלטון מרכזי. השחקנים המרכזיים בשדה הבלתי פורמלי הם משרדי הממשלה, רשויות השלטון המקומי, קרנות ועמותות הפועלות במגזר השלישי, המגזר העסקי והמגזר הפרטי.

מסורת של חינוך בלתי פורמלי קיימת בישראל עוד מלפני קום המדינה. במהלך השנים הלך החינוך הבלתי פורמלי והתגווון – במטרות ובדרכי פעולה – במקביל לשינויים בחברה, בתרבות הפנאי, בצרכים ובאורחות החיים.

מהלך הלימוד של צוות המומחים ייפרש על פני שנה במטרה למפות לפחות חלק מן הפעילות הענפה המתרחשת בשטח וכן על מנת ליצור תשתית מושגית ואמפירית. תהליך הלמידה יתבסס על מספר סדנאות בהשתתפות אנשי אקדמיה מובילים ומומחים בעשייה בתחום, וכן על סקירות של ספרות מדעית. דוח מהפעילות ייכתב עם תום המפגשים ויונגש לציבור.

סדר יום

09:00-8:30

התכנסות, קפה ומאפה

10:30 – 9:00

מושב ראשון: תמונת מצב של החינוך הבלתי פורמלי לילדים ונוער במבשרת ציון

גבי צופיה חברוני – דיווח מסקירת החינוך הבלתי פורמלי במבשרת ציון
מר חנן רפיעי – סגן ומ"מ ראש המועצה, מחזיק תיק חינוך, מבשרת ציון

10:45-10:30

הפסקה

12:45 – 10:45

מושב שני: חינוך בלתי פורמלי ברשויות מקומיות

גבי סיוון גולדמן – מנהלת המרכזים הקהילתיים, מועצה אזורית גלבע
גבי נסרין חאגי יחיא – מנהלת מחלקת נוער, עיריית טייבה
גבי חיה גוזלן – מנהלת היחידה לחברה ונוער, עמותת לחינוך בלתי פורמלי, עיריית נתניה
גבי בת אל רויטל סויסה – מנהלת מחלקת הנוער העירונית, עיריית קריית-גת

13:30 – 12:45

ארוחת צהריים

15:00 – 13:30

מושב שלישי: חינוך בלתי פורמלי במבט ארצי

גבי הדרה רוזנבלום – סגנית מנהל האגף החברתי-קהילתי – תלמידים ונוער, משרד החינוך
מר רונן קובלסקי – מנהל מטה שטח, החברה למתנ"סים
מר אלי דרור – סמנכ"ל תפעול, עמותת אופנים

16:30 – 15:00

ישיבת צוות המומחים

תוכן עניינים

5	מועצה מקומית מבשרת ציון
8	מועצה אזורית הגלבוע
8	מבחר נתונים סטטיסטיים ממקורות שונים ומידע מתוך אתר האינטרנט של מ.א הגלבוע
10	סיכום פגישה עם סיון גולדמן, מנהלת המרכזים הקהילתיים
12	קריית גת
12	מבחר נתונים סטטיסטיים ממקורות שונים ומידע מתוך אתר האינטרנט של עיריית קריית גת
14	סיכום פגישה עם בת אל רויטל סויסה, מנהלת מחלקת הנוער העירונית, קריית גת
16	טייבה
16	מבחר נתונים סטטיסטיים ממקורות שונים על טייבה
16	סיכום פגישה עם דוריה אבו עיטה, מנהלת אגף חינוך בעיריית טייבה
19	נתניה
19	מבחר נתונים סטטיסטיים ממקורות שונים ומידע מתוך אתר האינטרנט של עיריית נתניה
21	שיחה עם חיה גוזלן, מנהלת מחלקת הנוער בעמותה לחינוך בלתי פורמלי, נתניה
24	האגף החברתי קהילתי - תלמידים ונוער, מינהל חברה ונוער, משרד החינוך
24	מידע מתוך אתר האינטרנט של האגף
	סיכום פגישה עם הדרה רוזנבלום, סגנית מנהל אגף קהילתי-חברתי תלמידים ונוער, מינהל חברה ונוער, משרד החינוך
26	
28	החברה למתנ"סים
28	מתוך דפי מידע רשמיים של החברה
30	סיכום פגישה עם רונן קובלסקי, סמנכ"ל קהילות תוכן וניהול, החברה למתנ"סים
32	עמותת אופנים
32	מידע מתוך אתר האינטרנט של עמותת אופנים
33	סיכום פגישה עם אדיר קאן, מנכ"ל אופנים
36	תקציר מאמר: פער המעורבות: ניעות חברתית ופעילות חוץ-קוריקולרית בקרב נוער אמריקני
39	תקצירי קורות חיים של צוות המומחים

חומרי הרקע להלן לא עברו עריכת לשון

מועצה מקומית מבשרת ציון

מבחר נתונים סטטיסטיים ממקורות שונים ומידע מתוך אתר האינטרנט של מועצת מבשרת ציון

תושבים : 25,300

מדד חברתי-כלכלי לפי למ"ס [2012] : 8

ארצי	מבשרת ציון	
32.9%	28.4%	ילדים עד גיל 18
	9.2% 4-0	
	7.9% 9-5	
	7.4% 14-10	
	7.9% 19-15	
9,514	12,939	שכר ממוצע (שכירים)
31.3%	27.2%	אחוז השכירים המשתכרים עד שכר מינימום
0.9%	1.7%	אחוז מקבלי דמי אבטלה
14.3	13.2%	אחוז משפחות עם ילדים מקבלי קצבת ילדים
2.5%	1.5%	סך הכול משפחות עם 4 ילדים ויותר מקבלי קצבת ילדים
	10.4%	אחוז עולי 1990+ מסך האוכלוסייה

מתוך : נתוני בטי"ל, 2014-2015, למ"ס 2012, אתר העירייה

חינוך

5	בתי ספר יסודיים (כולל חינוך מיוחד)
5	על יסודי
73.8%	זכאים לתעודות בגרות (כלל תלמידי י"ב)
69.2%	עמדו בדרישות הסף של האוניברסיטאות
הכנסות : 21,949,000 הוצאות : 37,505,000	תקציב החינוך
הכנסות : 9,709,000 הוצאות : 14,377,000	תקציב רווחה

מתוך : נתוני למ"ס 2012

יחידת הנוער היישובית, מבשרת ציון

יחידת הנוער היישובית היא הגוף הרשותי המוביל והמאגד את כלל מסגרות החינוך הבלתי פורמאלי ביישוב. היחידה תהווה את הבית החינוכי-ערכי למגוון בני הנוער ביישוב, ותפעל לספק את צרכיהם של בני הנוער. צוות היחידה משמש גורם מוביל ומכווין, היוצר קשר ישיר ובגובה העיניים עם בני הנוער, באמצעות הקשבה אחראית ורגישה לרצונותיהם.

היחידה תפעל למען מימוש הפוטנציאל, עידוד יזמות, חשיפה לתרבות וחינוך לרגישות חברתית בקהילה, כל זאת באמצעות כלים בלתי פורמאליים. מחלקת הנוער מציעה פעילות לכלל הנוער כמו הקמת בית קפה במחירי עלות לבני הנוער. מחלקת הנוער מפיקה אירועי תרבות בעבור בני הנוער ביישוב, בעלי ערך מוסף מתוך עולם ערכים עשיר. בנוסף, מחלקת הנוער מכשירה מנהיגות צעירה באמצעות מועצת הנוער ובנוסף מקיימת קורסי מדריכים צעירים (מד"צים). מחלקת הנוער יוצרת חיבורים ושיתופי פעולה עם מערכת החינוך הפורמלית באמצעות מדריכי מוגנות ורכזים חברתיים בבתי הספר.

במבשרת ציון פועלים שני מתנ"סים המציעים מגוון רחב של חוגים כמו התעמלות קרקע, מכשירים וטרמפולינה, ביה"ס לכדורגל, טניס שולחן, טניס, כדורסל, התעמלות קרקע ומכשירים, אומנויות לחימה, בית ספר לאומנויות לחימה, התעמלות נשים, טיסנאות, בלט - ריקוד קלאסי,

ריקוד מודרני - ג'אז, פלמנקו, חיטוב ועיצוב הגוף, ריקודי עם, שומרי משקל, אומנות הבישול והאפייה, רפואה סינית ומבוכים ודרקונים.

תנועות הנוער שפועלות במבשרת הן:

- **תנועת הנוער "נוער תל"ם"** מציעה פעילות שבועית לאורך השנה בתנועת הנוער, השתתפות באירועים ארציים ותפילות מונחות על ידי נוער תל"ם בבית הכנסת.
- שבט הצופים "יונתן"
- שלושה סניפים של תנועת בני עקיבא (אחד מהם במרכז קליטה מבשרת ציון)
- קן של תנועת הנוער העובד והלומד

קהילת קמ"ץ

קהילת מבשרת ציון של התנועה הרפורמית - יהדות מתקדמת בישראל (קמץ) נוסדה לפני 19 שנים בכדי לתת מענה יהודי, פלורליסטי ושוויוני במרחב הגיאוגרפי של מבשרת ציון - יישוב המתאפיין בריבוי עדות ותרבויות. קמץ מציעה שפע פעילויות בתחומים של דת, של תרבות, של חברה ושל חינוך לחבריה ולקהל הרחב ביישוב ובסביבתו. המחפשים תפילות שוויוניות המשלבות מסורת וחדוש ימצאו בית כנסת לתפילות שבת וחג; המעוניינים בלימוד על יהדות בת זמננו ובחיבורים בין יהדות לישראליות מוזמנים למרכז תרבות עם מגוון קורסים; קמץ מציעה מגוון הזדמנויות לתיקון עולם ולשיפור החברה שאנו חיים בה, ומפעילה גני ילדים ותנועת נוער למבקשים להעניק חינוך יהודי פלורליסטי לבניהם ולבנותיהם.

בנק הזמן הינו פרויקט קהילתי המופעל על ידי קהילת קמץ ונועד ליצור גשר בין אוכלוסיות שונות ביישוב ובין תושביו, להעצים את הפרט ואת הקהילה, ליצור רשת חברתית ולתת לכל אחת ואחד הזדמנות להעניק לכישוריו כוח כלכלי וחברתי. בנק הזמן פועל בקהילה החל מנובמבר 2005, ומונה כיום כ-480 חברים, חלקם חברים בקהילת קמץ וכולם תושבי מבשרת והאזור וכן כ-10 ארגונים קהילתיים/חברתיים הפעילים ביישוב. חברי בנק הזמן מחליפים ביניהם מידי חודש מאות שעות בשלושה מישורי נתינה: פרטנית (אחד על אחד), קבוצתית (אחד נותן והרבה מקבלים) או קהילתית.

מוסיקון

עמותת המוסיקון פועלת במבשרת ציון מזה 15 שנה, ושמה לעצמה מטרה לקדם את החינוך למוסיקה במבשרת ציון וסביבתה. עמותת המוסיקון בונה ותומכת בפרויקטים חינוכיים מוסיקליים לכל גוויני האוכלוסיה, שכבות הגיל השונות, ופועלת ללא הפסק לתת את ההזדמנות לכולם ללמוד ולהתקרב לעולם המוסיקה. אנו בעמותה מאמינים שהחינוך המוסיקלי מקנה לנוגעים בו דרכי קומניקציה חדשות, ערכי תרבות וסובלנות והקשבה, מניעת אלימות, פיתוח יכולות תנועתיים ופיתוח דרכי לימוד וחשיבה. תפיסת העמותה עומדת בדגש קהילתי, בכוונה שהמוסיקה תיגע בכל אחד מהילדים במבשרת ציון מגילי גן ועד התיכון. אוכלוסיית הבוגרים ועד לגמלאי הישוב. כמובן ששמים דגש מיוחד על אותם אלו שלולא עזרתנו לא יוכלו להגיע לקסם המוסיקה. ברצוננו שהמודל היישובי הייחודי שאנו בונים ומפתחים יהיה מודל ליישובי פריפריה בעלי חתך סוציו-אקונומי כמו ביישוב שלנו.

מרכז למידה – בית ספר לשיפור הישגים

בכל ימות השבוע בשעות אחר הצהריים פועל בבית הספר מרכז למידה אשר נועד לחזק ולתגבר תלמידים במקצועות הלימוד השונים. הלימוד הוא בקבוצות לימוד קטנות והומוגניות אשר

חומר רקע למושב הראשון

נפגשות אחת לשבוע, בדרך כלל לשעה וחצי. הלימוד נמשך במהלך השנה בהתאם לרצונם ובקשתם של התלמידים. מורי המרכז מקצועיים ומנוסים בהכנה לבגרות.

מועצה אזורית הגלבע

מבחר נתונים סטטיסטיים ממקורות שונים ומידע מתוך אתר האינטרנט של מ.א. הגלבע

תושבים : 27,900

33 יישובים : 14 מושבים, 8 קיבוצים, 6 יישובים קהילתיים, 5 כפרים ערביים
מדד חברתי-כלכלי לפי למ"ס [2012] : 5

ארצי	מועצה אזורית גלבע	
32.9%	35.9%	ילדים עד גיל 18
9,514	7,342	שכר ממוצע (שכירים)
31.3%	32.6%	אחוז השכירים המשתכרים עד שכר מינימום
0.9%	180 [מספר אבסולוטי]	מקבלי דמי אבטלה
14.3%	3,942 [מספר אבסולוטי]	סך הכול משפחות עם ילדים מקבלי קצבת ילדים
2.5%	1,803 [מספר אבסולוטי]	סך הכול משפחות עם 3 ילדים ויותר מקבלי קצבת ילדים
	5	אחוז עולי 1990+

מתוך : נתוני בטי"ל, 2015-2014 ולמ"ס 2012

חינוך

10	בתי ספר יסודיים (כולל חינוך מיוחד)
6 (חטי"ב : 3, על יסודי : 3)	על יסודי
55.6%	זכאים לתעודות בגרות (כלל תלמידי י"ב)
39.6%	עמדו בדרישות הסף של האוניברסיטאות
הכנסות : 44,206,000 הוצאות : 71,449,000	תקציב החינוך
הכנסות : 9,009,000 הוצאות : 12,103,000	תקציב רווחה

על מחלקת הנוער של המועצה האזורית גלבע

המחלקה אמונה על פעילויות הנוער והחינוך הבלתי פורמלי מכיתות ד' עד י"ב. המחלקה שואפת ופועלת ליצירת סביבה מאפשרת להעצמה והתפתחות אישית בהתווית פעילויות חינוכיות מגוונות ומאתגרות, קידום ערכים חברתיים של סולידריות, סובלנות, מעורבות בקהילה, אחריות לזולת ולסביבה תוך שילוב וחיזוק מודל החיים המשותפים בגלבע. המחלקה עוסקת בהכשרת צוותים חינוכיים, פעילות נוער אזורית וחיזוק והטמעת פעילות תנועות הנוער ביישובים.

חזון וייעוד

אנו שואפים לבנות לילדים, בני נוער, צעירים ומבוגרים ביישובי המועצה מרחבי פעילות במגוון תחומים תוך מתן דגש על פיתוח מודעות ומעורבות חברתית, נקיטת עמדה ערכית והובלת תהליכים בחברה הסובבת אותם במגוון מתודות פעילות. האגף הינו גוף מקצועי וחינוכי המוביל את החינוך הבלתי פורמלי במועצה ומסייע ליישובים השונים בבניית מסגרות פעילות יישוביות בהתאם לשונותם וצרכיהם.

להוות כתובת לנוער ולוועדות הנוער ביישובי המועצה; לדאוג לפעילות העצמה לבני הנוער ולאפשר מגוון רחב של פעילויות; לדאוג לפעילויות חינוכיות מגבשות בין יישובי המועצה; לדאוג לפעילויות דו קיום בין ילדי המועצה ובניית מערכת יחד עם בני הנוער במועצה מתוך כוונה לגרום למעורבותם בחיי הקהילה, להפיכתם לבני נוער אכפתיים, ובעלי אחריות כוללת לעצמם, לזולתם ולסביבה.

המחלקה פועלת בתחומים הבאים: טיפוח מנהיגות נוער שתהיה מעורבת בחיי הקהילה; גיוס תנועות הנוער לפעילויות ביישובים; קיום השתלמויות והעשרה למדריכי הנוער ביישובים בשיתוף תנועות הנוער והמנהיגות היישובית; קיום מסגרות הדרכה לכל שכבות הגיל בצורה סדירה ומקצועית; קידום פרויקטים חינוכיים והסברה בנושאי איכות הסביבה, מניעת אלימות, מניעת סמים; מחלקת הנוער תקיים פעילות יישובית, פעילות אזורית ופעילות פנים מערכתית ומחוזית; מחלקת הנוער תקיים פעילויות שוברות שגרה במהלך השנה ובחודשי הקיץ; מחלקת הנוער תשתף פעולה עם כל הגורמים הרלוונטיים הפועלים בשטח, כגון בתי ספר, מחלקת ספורט, מחלקת תרבות, מחלקת בריאות, מחלקת רווחה, תנועות נוער, משרד החינוך וארגונים וולונטריים שונים שעוסקים או נוגעים בתחום הנוער והחינוך הבלתי פורמלי.

המרכזים הקהילתיים של מועצה אזורית גלבוע

מטרה: הרחבת והעמקת הפעילות במחלקות האגף השונות תוך יצירת מגוון רחב של מענים המותאמים לצרכים השונים של תושבי המועצה.

תפיסת העבודה: הרחבת הפעילות היישובית בהתאם למודל האוטונומיה הניהולית במועצה הרחבת מעגל התושבים השותפים לעשייה באמצעות הקמת ועדות/ צוותים יישוביים על ידי הוועדים המקומיים בתחומי האגף: ועדת נוער – קיימת במרבית היישובים, ועדת צעירים, ועדת ספורט וועדה/ אחראי חוגים. במועצה אזורית גלבוע פועלות שתי תנועות נוער: בני המושבים והצופים הערביים, שמקיימים פעילויות וסמינרים משותפים לעיתים קרובות.

תנועת בני המושבים

תנועת בני המושבים בגלבוע פועלת כיום ב-23 יישובים ומשתתפים בה למעלה מ-1,000 חניכים. בשנה האחרונה, יצאו כ-80 חניכים מהגלבוע לסמינרי ההדרכה של בני המושבים, כולם עברו קורס מדריכים צעירים אזורי על ידי ה"גרעינרים" וכיום מדריכים את השכבות הצעירות בכל היישובים. חשוב לציין כי ביישובים בהם אין מדריכים צעירים, הוצבו מדריכים שעברו את הסמינר מיישובים אחרים, על מנת לאפשר לכל ישוב לקיים פעילות תנועתית משלו.

ספורט רב תחומי

המחלקה פועלת מתוך תפישה של פיתוח אורח חיים בריא לכלל הציבור כחלק בלתי נפרד מהעלאת איכות החיים בגלבוע. המחלקה מייצרת פעילות בכדי לקרב ילדים, בני נוער ומבוגרים לתחומי עיסוק אקטיביים, המשפרים יכולות תפקודיות הן מבחינה גופנית והן מבחינה חברתית. המחלקה מארגנת פעילויות במגוון תחומים ברמת חוג, ספורט קבוצתי וספורט אישי וכן מקיימת אירועי ספורט לקהל הרחב. בשנת הפעילות הקרובה המחלקה שמה לה למטרה לקדם את העיסוק בספורט ברמה היישובית ברחבי המועצה.

סיכום פגישה עם סיון גולדמן, מנהלת המרכזים הקהילתיים

מועצה אזורית הגלבע, 21.4.2015

מהו חינוך בלתי פורמלי בעינייך?

פעילות בלתי פורמלית היא כל מפגש או פעילות שהיא לא לימודית נטו. כל מערך החוגים ופעילויות הספורט, ההתנדבות של סטודנטים שמקבלים מלגה מהמועצה. החינוך הבלתי פורמלי בעיניי נמשך עד גיל 18. בין הגילים 14-18 מתקיימת ההדרכה בתנועת נוער, תעודת הברות החברתית, ההתנדבות וגם השירות המשמעותי בצבא. דווקא בגילים האלה אפשר להקנות ערכים ולייצר שיח. אני יודעת שזה קצת שונה בהתיישבות העירונית, אבל גם בערים עיקר הפעילות בתנועות הנוער היא בגילים הללו, עד גיל 18. בעיני החינוך הבלתי פורמלי חשוב יותר מבית הספר. הייחוד של החינוך הבלתי פורמלי מאפשר הקניית כישורים חברתיים, יכולת לשוחח, לפתח דיאלוג וטענה, להתחשב בחבר, לפעול בשיתוף פעולה עם אחרים ולהתנסות בכמה שיותר מסגרות. בעיני המוטו של החינוך הבלתי פורמלי הוא לחלום, להעז, להתנסות ולעשות. אני חושבת שכל פעילות בלתי פורמלית צריכה לכלול התייחסות לממדים הללו. ילדים צריכים את האומץ לחלום, להעז לעשות, ואנחנו צריכים לייצר כמה שיותר אפשרויות להתנסות והם צריכים לעשות את מה שטוב ונכון להם. היישובים צריכים לאפשר לצעירים את ההתנסויות הללו והמועצה צריכה לתמוך ביישובים ובמדריכים שיארגנו מסגרות שיאפשרו זאת. אני חושבת שהיישובים ורכזי הקהילות צריכים להיות בקשר עם הצעירים באופן שגרתני, ולא רק כשמתרחשים אירועים יוצאי דופן לחיוב או לשלילה.

איזה פעילויות חינוכיות בלתי פורמליות מתקיימות במועצה?

במועצה אזורית גלבע יש שתי תנועות נוער. כמעט כל בני הנוער מהמגזר היהודי הולכים לבני המושבים (קיבוץ אחד שייך לשומר הצעיר) ויש יישוב דתי אחד שבו יש פעילות משולבת בין בני עקיבא לבני המושבים. במגזר הערבי כמעט כולם חניכי הצופים, והטמעת תנועת הנוער מתרחשת רק בשנים האחרונות. בעיני תנועת הנוער היא נדבך בפעילות הבלתי פורמלית, אך היא לא כולה. הפעילויות השונות פונות למגזר היהודי ולמגזר הערבי גם יחד. במועצה האזורית פועלים מרכזים קהילתיים ותחתם פועלים מחלקת הנוער, קבוצת כדורסל, ספורט רב תחומי, מועדון כדורגל, אולפן למחול, מרכז צעירים (מיועד לגילים 18-40) תכניות מניעה קהילתיות כמו עיר ללא אלימות, ספורט קהילתי עממי (כמו ליגת כדורשת נשים) וקידום נוער. לאחרונה התחלנו לפתוח מרכזי העשרה של שיעורי בית שמתופעלים על ידי סטודנטים עם מלגה.

חשוב לציין שבשנה וחצי האחרונות המועצה שינתה את גישתה. עד אז עיקר השירותים הבלתי פורמליים הוצעו במרכז אחד, ואילו היום אנחנו מנסים להעצים את היישובים ולהעביר חלק מהפעילות ליישובים. בכדי שיישוב יקבל תקציב לפעילות בלתי פורמלית עליו להעסיק רכז לפעילות הבלתי פורמלית קהילתית ולקיים עוד מספר נהלים טכניים כמו חשבון בנק ייעודי ועוד. לפעמים המדריך הבוגר של תנועת הנוער נותן מענה לכלל הפעילות הבלתי פורמלית של הנוער. התנועה היא חלק מהגדרת התפקיד שלו. המטרה שלנו היא לאפשר כמה שיותר מסגרות בלתי פורמליות בתוך היישובים מבלי לפגוע בפעילות המועצתית כמו מועדון הכדורסל שלנו, גלבע מעיינות.

מי הם האגונים העיקריים הפועלים ביישוב? האם יש שיתופי פעולה ביניהם לרשות המקומית?

השותפים העיקריים הם משרדי הממשלה השונים ותכניות לאומיות שונות, וכמובן היישובים השונים. במועצה לא פועלות עמותות או קרנות.

מי הם אנשי הצוות בפעילות הבלתי פורמלית ? האם ואיזו הכשרה ניתנת להם ?

אנחנו מחפשים אנשים עם זיק בעיניים לעבודה עם נוער, לאו דווקא עם בגרות ותואר אקדמי. אני מחפשת אנשים שיודעים לאתר מורכבויות בעבודה ורוצים לעבוד עם ילדים בכל מיני מצבים ובשעות מגוונות. משהו שיש לו משהו לתת. אם יש לו ניסיון חינוכי מצוין, אבל זה לא מחייב בעיניי. בנוסף, אנחנו מעבירים קורס אוריינטציה שנבנה במועצה למדריכים חדשים. בכדי להתקבל המדריכים צריכים לעבור גם מרכז הערכה שאנחנו מעבירים. מינהל חברה ונוער מחייב הכשרה לרכז הנוער אך מעבר לכך אנחנו קובעים את התכנים בקורסי ההכשרה שלנו. לרכז הנוער יש הכשרה מטעם משרד החינוך וגם מארגון רכזי הנוער, וההכשרות הללו לא מתואמות. המועצה מקיימת פורום מדריכים פעם בשבועיים. בפורומים לומדים ומכווינים לפעילויות מיוחדות כמו יום השואה או חופשת פסח. בנוסף, לכל מדריך יש מלווה מטעם המועצה.

האם וכיצד אתם מנסים להרחיב את מעגלי ההשתתפות בפעילות הבלתי פורמלית?

בקיבוצים הפעילות בתנועות הנוער מתרחשת כחלק מהפעילות של הנוערים כך שכמעט כולם משתתפים. ביישובים גדולים יותר איסוף הילדים מהווה אתגר ולא כולם משתתפים בתנועת הנוער. אנחנו כל הזמן מנסים ליצור עוד מסגרות כדי שיותר ילדים יהיו במסגרות בלתי פורמליות. למשל, לאחרונה התחלנו לפתח חוגי כדורסל ביישובים הערביים. השתמשנו בתקציבים ממשרד הספורט להקניית חינוך ספורטיבי, והיום יש במועצה 180 בנות ערביות שמשחקות כדורסל.

איפה היית רוצה לראות את החינוך הבלתי פורמלי ביישובך בעוד חמש שנים ?

בכל יישוב יש מרכז פעילות שמאפשר לבני נוער כמה סוגי פעילות. כמה שיותר מפגשים בינאישיים. כל התנסות נותנת לילדים עוד נדבך ערכי וכישורים חברתיים לקראת היציאה לחיים החברתיים. ככל שיהיו יותר כאלה יתאפשר לילדים להתנסות לקראת החיים הבוגרים.

האם וכיצד באה לידי ביטוי תפיסה חינוכית הוליסטית שמחברת בין החינוך הבלתי פורמלי והחינוך הפורמלי בבתי הספר ?

אנחנו כעת בתהליך בנייה של הקשר עם בתי הספר. אנחנו מקיימים קשרים עם מנהלות בתי הספר, בעיקר בנוגע לפרטים טכניים כגון שחרור תלמידים לפעילויות בלתי פורמליות. בעתיד אנחנו מתכננים להדק את שיתוף הפעולה גם בתכניות, למשל בהכנה לשנת השירות ולשירות בצבא.

אילו צעדים יש לנקוט בכדי לשפר את פעילות מחלקת הנוער ברשות המקומית?

אחד האתגרים המשמעותיים הוא תיאום בין גופים ארציים שמקיימים פעילות סדירה. למשל, משחקי כדורסל שבועיים ופעילות של תנועת הנוער. לצערי הגופים הללו לא מתואמים וזה בא לידי ביטוי בכך שאני צריכה לתמרן ביניהם, מפני שאני לא רוצה שילדים יצטרכו לבחור בין פעילויות, אלא שהם יוכלו להשתתף בכל הפעילויות. אני חושבת שיש מקום לאפשר לרשויות מקומיות מרחב פעולה רחב יותר בכל האמור למדיניות חינוכית בלתי פורמלית. אני חושבת שזה לא פשוט לרשות המקומית לשכנע את התושבים שחשוב להשקיע גם בחינוך הבלתי פורמלי ושזה גם שירות לתושב ולא רק תשתיות או מקומות שהנראות שלהם לציבור הבוחרים ברורה יותר.

קריית גת

מבחר נתונים סטטיסטיים ממקורות שונים ומידע מתוך אתר האינטרנט של עיריית קריית גת

תושבים : 48,300

מדד חברתי-כלכלי לפי למ"ס [2012] : 4

ארצי	קריית גת	
32.9%	29.1% (14,055) 4-0 9.2% 9-5 7.9% 14-10 7.4% 19-15 7.9%	ילדים עד גיל 17
9,514	7,053	שכר ממוצע (שכירים)
31.3%	37.1%	אחוז השכירים המשתכרים עד שכר מינימום
0.9%	1.7%	אחוז מקבלי דמי אבטלה
14.3	6891	סך הכול משפחות עם ילדים מקבלי קצבת ילדים
2.5%	428	סך הכול משפחות עם 5 ילדים ויותר מקבלי קצבת ילדים
	26%	אחוז עולי 1990+ מסך האוכלוסייה

מתוך : נתוני בטי"ל, 2014-2015, למ"ס 2012, אתר העירייה

חינוך

20	בתי ספר יסודיים (כולל חינוך מיוחד)
16 (שבע חטי"ב, תשעה תיכונים)	על יסודי
51.9%	זכאים לתעודות בגרות (כלל תלמידי י"ב)
39.3%	עמדו בדרישות הסף של האוניברסיטאות
הכנסות : 97,657,000 הוצאות : 135,143,000	תקציב החינוך
הכנסות : 34,045,000 הוצאות : 48,181,000	תקציב רווחה

מתוך : נתוני למ"ס 2012

מחלקת הנוער בקריית גת

מחלקת הנוער מהווה גורם מרכזי, משמעותי ומוביל לכל בני הנוער בעיר ומעודדת את הנוער לעסוק במעורבות חברתית-קהילתית, מנהיגות, יזמה, מסירות ואחריות כלפי סביבתם ועצמם. כמו כן, נותנת המחלקה יד בטיפוח זהות יהודית ציונית בקרב הנוער ובחשיפתם לערכיה, ביצירת תרבות פנאי איכותית, בחיזוק תחומי עניין וכישרונות צעירים מקומיים. בני הנוער מקבלים גיבוי תקציבי ותמיכה מקצועית לכל פעילות חינוכית-ערכית שיזמו לטובתם ולטובת העיר. ייחודיות המחלקה מתבטאת ביכולת יצירת מנגנון של רצף חינוכי לבני הנוער והילדים בראייה מערכתית מבוקר עד ערב ומהווה גורם מקשר בין חינוך פורמלי לבין בלתי פורמלי. כמו כן גורמי הנוער ברשות פועלים בצורה שיתופית מיטבית, שמועילה ושתועיל ליצירת פעילויות איכותיות, רבות ומגוונות.

מד"צים - תכנית המד"צים, מדריכים צעירים, פועלת בקריית גת זו שנת פעילותה השישית. התכנית מיועדת לתלמידי כיתות ז'-יב'. יעדי התכנית הם לפעול בשלושה צירים : פיתוח מנהיגות, הכשרה להדרכה ומעורבות חברתית קהילתית. התכנית בנויה במתכונת תלת שנתית (ז'-ט' וי"ב) באופן ספיראלי, כלומר, בכל שנה מתווסף ידע נוסף ומעמיק לידע הקיים בכל יעד.

קבוצות מנהיגות לילדים - תכנית בת של תכנית המד"צים. זוהי שנת פעילותה השנייה. התכנית מיועדת לחניכי כיתות ג' ו'. הקבוצות נפגשות אחת לשבוע במתנ"ס ומודרכות על ידי מד"צים בוגרי קורס הדרכה של משרד החינוך. תכני ההדרכה נוגעים בכלים לפיתוח מנהיגות, בערכים שונים (מתוך ערכי מפתח ה"ב) ובתכנים מעשירי ידע. על מנת לממש את ערכי הדגל של התכנית כל שכבה מקבלת פרויקט חברתי קהילתי אותו היא מובילה בעיר. הפעילות מועברת על ידי משחקים ופעילויות כיפיות. בנוסף לפעילויות אלו אנו מקיימים גם ימי שיא, סדנאות וטיולים.

פרלמנט הילדים - הפרלמנט מהווה את הגוף המייצג של תלמידי בתי הספר היסודיים בעיר ומורכב מנציגי מועצות תלמידים בית ספריות בכיתות ה' ו'. פעילות הפרלמנט משותפת למחלקת הנוער העירונית ולמכללה לאיכות השלטון. הפרלמנט נפגש אחת לשבוע לפעילות ומודרך על ידי צוות ההדרכה הבוגר של תכנית המד"צים בליווי חיילת. הפרלמנט נוסד מתוך רצון להעצים ולעצב את דור מנהיגי המחר. קבוצה זו, שמהווה גוף אחד מרוכז ומייצג של תלמידי בתי הספר היסודיים בעיר, שמה לה כמטרה ליצור מנהיגים צעירים שיפעלו בקהילה בפרט ומול בתי הספר היסודיים בכלל. במסגרת פעילות הפרלמנט ייערכו בחירות לבעלי תפקידים (יו"ר, ס"יור ומזכ"ל) על מנת יצור אילוסטרציה של פרלמנט מן המניין. האצלת סמכויות ומתן אחריות לתלמידים בגיל צעיר עשויים למנף אותם הן מבחינה אישית והן מבחינה חברתית.

מועצת הנוער העירונית - גוף א-פוליטי המהווה מענה לצרכי הנוער בעיר. מאתר את הקשיים והבעיות אצל הנוער בעיר ופועל במקביל לשיפורם. המועצה הינה הגוף היחיד בעיר המורכב מייצוג של כל גופי וארגוני הנוער הקיימים בכיתות ט'-יב', לרבות: חטיבות ותיכונים בבתי ספר, תנועות הנוער וארגוני נוער. המועצה היא ארגון על שנבחר באופן דמוקרטי ויש ביכולתו להצמיד את הנוער קדימה למען איכות חיים ומעורבות בקהילה. כחלק מפעילותה, שומרת המועצה ומעלה את המודעות בעיר על זכויות הנוער. חברי המועצה יוזמים ומשתתפים בפעילויות שונות ומגוונות, ויוצאים לסדנאות וסמינרים. נציגים מתוך המועצה לוקחים חלק פעיל במועצה המחוזית והארצית של מנהל חברה ונוער מטעם משרד החינוך. במהלך שנת 2014 נערכו 43 ישיבות מועצה שעסקו בבניית התכנית השנתית, בניית תקנון המועצה, בחירות פנימיות, עבודה בוועדות, גיבוש והטמעת ערכים ופעילויות העשרה.

תנועות נוער

בני עקיבא - הסניף בקריית גת מונה כ- 200 חניכים- ילדים ובני נוער ומאות בוגרים. בסניף יש את שבט יובל המיועד לילדים של חינוך מיוחד.

צופים - שבט ערבה קריית גת נוסד בשנת 2001 והוא מונה כ-200 ילדים ונוער מכיתה ד' ועשרות בוגרים. השבט פועל בימי שלישי וחמישי אחר הצהריים.

נוער מד"א - ארגון נוער מד"א הינה עמותה אשר מטרותיה לסייע לפעילות התנדבותית של בני הנוער במסגרת מגן דוד אדום בישראל. קבוצת מתנדבי נוער במד"א מונה כ-130 בני נוער.

מכבי צעיר - סניף מכבי צעיר קריית גת "המרתף" קיים בעיר משנת 2010, ופועל בימי שלישי וחמישי. הסניף מונה כ-35 חניכים בכיתות ב' ח' וכ-20 בוגרים מכיתות ט'-יב'.

מקום בלב - ארגון הנוער "מקום בלב" נוסד בשנת 1999 על ידי OU ישראל. הארגון מתמחה בפעילות בפנאי עם נוער בגילאי ה'-יב' בפריפריה, ובונה ברצף על פני שנים תהליכים חברתיים משמעותיים בקרב הנוער. הסניף מונה כ-230 חניכים בגילאי ה'-יב' ומאות בוגרים.

אחרי! - עמותת אחרי מפעילה תכניות הכנה לצבא, חוגי סיירות והכנה לבגרות במתמטיקה המשלבת חינוך לערכים ומנהיגות. בפעילויות התנועה השונות משתתפים כ-90 חניכים.

כנפיים של קרמבו - סניף כנפיים של קרמבו קריית גת מונה כ-30 חניכים בעלי צרכים מיוחדים וכ-60 חונכים מהחינוך הרגיל.

בת מלך (חב"ד) - תנועה הפונה לשכבות הגיל אי-ח' מהציבור החרדי במטרה להוסיף ולחזק ערכים חסידיים כמו אהבת ישראל, כשרות ושליחות. בקריית גת הסניף מונה כ-150 חברות ו-18 חונכים-מדריכים.

היכלי העונג (גור) - ארגון נוער חרדי חסידי שנוסד לפני כ-20 שנה. חזון הארגון נשען על עקרונותיה של חסידות גור בקריית גת מונה הארגון כמה מאות בני נוער בגילאים 9-14.

סיכום פגישה עם בת אל רויטל סויסה, מנהלת מחלקת הנוער העירונית, קריית גת

26.4.2015, עיריית קריית גת

מהו חינוך בלתי פורמלי בעיניך ?

בית הספר אחראי על ציונים והחינוך הבלתי פורמלי מכוון לערכים, לזהות אישית, לקידום של בני הנוער בפיתוח חשיבה אלטרואיסטית, עצמאות, קהילתיות ומעורבות חברתית. מובן שגם בית הספר אחראי על נושא הערכים, אך מחלקות הנוער האמונות על החינוך הבלתי פורמלי הינן אבן שואבת לתחום הערכים וכך גם בתפיסת העשייה מתבטאת בכך. החינוך הבלתי פורמלי אחראי גם לפיתוח תפיסה של חיים ותקשורת בקהילה ונתינה למען האחר. חינוך שאינו קשור לציונים ומתקשר לכישורי חיים רחבים יותר. לדעתי החינוך הבלתי פורמלי הוא תפיסה, שצריכה להיות גם בבית הספר, כך שגם מורה לפיזיקה, למשל, צריך לתת ערך מוסף ללימוד המקצועי. מדריכים בלתי פורמליים צריכים להוות דוגמה אישית עבור תלמידיהם, ולהוות כתובת עבורם להתייעצות ושיחה. בעשור האחרון החינוך הבלתי פורמלי זוכה למקום מיוחד אצל ראש העיר שמעניק תקציב ומקום חשוב לבני הנוער מבחינת סדר העדיפויות שלו.

איזה ארגונים פועלים בעיר? האם העירייה משתפת פעולה עם ארגוני מגזר שלישי?

בקריית גת פועלות עשר תנועות נוער (ביניהן גם תנועת הנוער המקומית "מנהיגות" שבה מדריכים המד"צים), ספרייה ציבורית שבה גם מתנדבים בני נוער, ארגוני נוער כמו אחרי או נוער מד"א, קבוצות מנהיגות של מד"צים, מועצת נוער עירונית ופרלמנט ילדים. כל הארגונים הללו פועלים בשיתוף פעולה מלא עם מחלקת הנוער שמאשרת את הפעילות ומוודאת שהארגון עונה לצרכי הנוער של קריית גת. הם גם זוכים לתקצוב מהעירייה. בנוסף, פועלות בקריית-גת גם עמותות כמו הפוך על הפוך ובית הידידות. יש גם מרכזים קהילתיים שמופעלים על ידי המתנ"ס ומציעים חוגים ומרכזי למידה לשיעורי בית. האוכלוסייה בעיר היא דתית וחילונית. אנחנו מנסים להציע פעילות נפרדת לשני המינים עבור האוכלוסייה הדתית אבל להציע גם פעילות משותפת לדתיים וחילונים.

מי הם אנשי הצוות בפעילות הבלתי פורמלית? האם ואיזו הכשרה ניתנת להם?

במחלקת הנוער יש חמישה תקנים: מנחת מועצת נוער, רכז תנועות הנוער, רכז מנהיגות (מד"צים לכיתות ז'-י"ב ופרלמנט הילדים לכיתות ה'-ו'), מזכירה, אחראית על הרכש ומתנדב שירות לאומי שמשמש כדובר מחלקת הנוער. בנוסף, ישנם גם חיילים ממערך מג"ן (מרכז קידום אוכלוסיות מיוחדות, מורות חיילות, גדנ"ע ונח"ל) ומורות חיילות במסלול קהילה (חימ"ש). ההכשרה היא בעיקר קורסים ייעודיים של משרד החינוך או קורסים פנימיים שמועברים ברשות לחיילים או מדריכים צעירים. חשוב שיהיה תואר רלוונטי בחינוך וניסיון חינוכי, אבל חשוב מזה שיהיה מישהו שיתחבר ויתאים לבני הנוער. אנשים עם תפיסה חינוכית וארגונית רלוונטית לבני הנוער. הפעילות ממומנת בעיקר על ידי העירייה. מתקבלת גם תוספת קטנה ממשרד החינוך.

האם וכיצד אתם מנסים להרחיב את מעגלי ההשתתפות בפעילות הבלתי פורמלית?

צריך לחבר את בני הנוער לדברים מעניינים וחדשניים שיהיו רלוונטיים בשבילם, למשל בתחום המחשבים והטכנולוגיה. מחלקת הנוער כל הזמן מנסה לפתח תחומים חדשים או התנדבויות שיקרצו לבני הנוער. למשל, יצרנו קשר עם הספרייה העירונית ואפשרנו לבני נוער להתנדב כנאמני ספרייה.

איפה היית רוצה לראות את שדה החינוך הבלתי פורמלי בקריית גת בעוד חמש שנים ?

אם היו לי תקנים נוספים הייתי רוצה שעובדי מחלקת הנוער יעבדו בתוך בתי הספר. זה חשוב בעיני כי זה יאפשר לנו לחזק את הקשר עם בני הנוער ולפגוש אותם באופן שגרתי. עובדים כאלה יוכלו לעבוד בשיתוף פעולה עם משרד החינוך ובית הספר ולחזק את החינוך הבלתי פורמלי בבית הספר, גם בשעות אחר הצהריים. תקנים נוספים יאפשרו לי למנות רכז תרבות ומדריכי לילה. הייתי רוצה שיהיה מבנה קבוע וגדול למחלקת הנוער בכלל ולמרכז ההדרכה בפרט. בעוד חמש שנים אני רוצה לראות את בני הנוער הרבה יותר מעורבים בקהילה ופחות שקועים בעצמם ובפלאפון שלהם. אני מקווה שתעודת הבגרות החברתית תסייע לנו לשקם את הקהילתיות ואת העזרה ההדדית.

האם וכיצד באה לידי ביטוי תפיסה חינוכית הוליסטית שמחברת בין החינוך הבלתי פורמלי

והחינוך הפורמלי בבתי הספר ?

תפיסה חינוכית הוליסטית באה מתוך עשייה המתאפשרת הודות לשיתופי פעולה יוצאי דופן בין אגף החינוך, מחלקת הנוער, רכזי המעורבות החברתית בבתי הספר ומינהל חברה ונוער. בשנים האחרונות שיתוף פעולה זה בא לידי ביטוי, למשל בפרויקטים כמו חפירה ארכיאולוגית חינוכית, פרויקט עשרת ימי תודה, יום מעשים טובים ועוד. יש פורום חודשי ואנחנו עובדים בשיתוף פעולה עם תכניות מסודרות. למשל, מחלקת הנוער מקשרת ומאשרת מסגרות התנדבות לבתי הספר. מחלקת הנוער מוודאת כי מתקיימת התנדבות משמעותית לאורך כל השנה. לאחרונה מחלקת הנוער יזמה פעילות של "עשרת ימי תודה" ביחד עם בתי הספר. במיוחד חשוב לנו לאפשר לתלמידים חלשים מבחינה לימודית להתנדב ולזכות בתעודת בגרות חברתית. שיתוף פעולה אחר בא לידי ביטוי בחפירה ארכיאולוגית חינוכית עם תלמידים ממספר בתי ספר. מחלקת הנוער מקיימת גם קשר שוטף עם קציני הביקור הסדיר. חשוב לנו שגם ילדים שלא מגיעים באופן סדיר לבית הספר יוכלו לקבל תעודת בגרות חברתית ולהתנדב.

אילו צעדים יש לנקוט בכדי לשפר את פעילות מחלקת הנוער ברשות המקומית?

להוסיף תקנים נוספים שיאפשרו לי להעסיק עוד אנשי צוות. יש מקום לחייב ראשי יישובים לקיים פעילות בלתי פורמלית, מעבר למינוי מנהלי מחלקות נוער נוער שהם מחויבים כיום. בקריית גת ראש העיר מסייע בפעילות מפני שהוא מעניק חשיבות גדולה לנוער, מבחינת תקציבים ומבחינת התפיסה הכללית של החינוך הבלתי פורמלי. יש מקום לערוך האחדה של תכניות ההכשרה למדריכי החינוך הבלתי פורמלי והפעילות ברשויות המקומיות, מפני שכרגע כל רשות בונה לעצמה את תכנית ההכשרה עבור המדריכים בפעילויות השנה. בכל שנה יש לשנות ולהתאים את התכנית, מה שגוזל זמן רב מהפעילות השוטפת. בקריית גת למחלקת הנוער ולראש העיר חשוב לקדם ולפתח את מחלקת הנוער, אבל ברשויות מקומיות אחרות ראש העיר יכול לעשות רק את המינימום הנדרש לפי הנהלים.

אחת הבעיות המרכזיות שמקשות על הפעילות של מחלקת הנוער היא מחסור במבנים פיזיים. לצערי חלק ממרכזי הנוער הפכו למרכזים קהילתיים וכתוצאה מכך בני הנוער יכולים להשתמש במבנים הללו רק בחלק משעות היום.

טייבה

מבחר נתונים סטטיסטיים ממקורות שונים על טייבה

תושבים : 38,200
מדד חברתי-כלכלי לפי למ"ס [2012] : 3

ארצי	טייבה	
32.9%	41.6% (15,850)	ילדים עד גיל 18
9,514	6,817	שכר ממוצע (שכירים)
31.3%	37.5%	אחוז השכירים המשתכרים עד שכר מינימום
0.9%	0.5%	אחוז מקבלי דמי אבטלה
14.3	16.3% (6,235)	סך הכול משפחות עם ילדים מקבלי קצבת ילדים
2.5%	3.7% (1,427)	סך הכול משפחות עם 4 ילדים ויותר מקבלי קצבת ילדים

מתוך : נתוני בטי"ל, 2014-2015 ולמ"ס 2012

חינוך

10	בתי ספר יסודיים (כולל חינוך מיוחד)
6	על יסודי
53.9%	זכאים לתעודות בגרות (כלל תלמידי י"ב)
34.3%	עמדו בדרישות הסף של האוניברסיטאות
?	תקציב החינוך
?	תקציב רווחה

מתוך : נתוני למ"ס 2012

סיכום פגישה עם דוריה אבו עיטה, מנהלת אגף חינוך בעיריית טייבה

עיריית טייבה, 15.4.2015

מי הם הארגונים העיקריים הפועלים ביישוב? האם יש שיתופי פעולה ביניהם לרשות המקומית?

העירייה היא הגורם המרכזי שמציע פעילויות בלתי פורמליות בטייבה. העירייה מפעילה שני מועדונים של חינוך בלתי פורמלי שנותנים מענה בעיקר בחופשות בית הספר ובחופש הגדול. בטייבה פועלים גם ספריה עירונית ותפוח-פיס שבו מתקיימת פעילות חוגים בתחומים מדעים ואומניות. לאחרונה נפתח בית ספר לכדורגל שמופעל על ידי העירייה. מלבד זאת יש גם אגודות ספורט פרטיות שמציעות פעילויות חוגי כדורסל, כדורעף, אתלטיקה ואומניות לחימה. אין עדיין פעילות שיטתית מסודרת לכלל בני הנוער. מועצת התלמידים פועלת באופן קבוע והיא מארגנת לעיתים פעילויות חד פעמיות. יש בניין של מתנ"ס אבל הוא לא מופעל כמתנ"ס, אלא לצרכים חינוכיים אחרים כמו קידום נוער וגני ילדים. לעיתים עמותות או ארגונים אחרים משתמשים בבניין. כרגע לא פועלת בטייבה תנועת נוער אך מתקיימת עבודת מטה לבחינת הכנסת תנועת נוער לטייבה. בנוסף, יש עמותות פרטיות שמציעות פעילות לא פורמלית כמו עמותת תשרין [לקידום התרבות בטייבה]. יש גם מסגרות קידום נוער שמפעיל משרד הרווחה באמצעות הרחבת הפעילות של מועדוניות לנוער בסיכון ונערות במצוקה. מתקיימת גם פעילות של התנועה האסלאמית במסגדים. התנועה מציעה פעילויות ספורט ושח-מט וזוכה לשיעורי היענות גבוהים מצד הצעירים. כמעט ואין שיתופי פעולה בין העירייה וארגונים פרטיים. עמותות וארגונים פרטיים פונים לעירייה כשהם זקוקים לכסף או לאולם, אבל אין שיתופי פעולה קבועים.

מה הם עיקרי המדיניות והחזון שלך ביחס לחינוך הבלתי פורמלי, ובמיוחד עבור ילדים ונוער?

החינוך הבלתי פורמלי צריך להצמיח מנהיגים שיוכלו לסייע לעצמם ולחבריהם. אני רוצה שבני הנוער יעסקו בנושא תרבות ואמנות ושלא ישבו בבתי קפה ויעשנו נרגילה. כך הם יוכלו לצמוח בצורה חיובית להם ולחברה. חשוב לבנות מערכת חינוך בלתי פורמלית שיטתית ועקבית עם בני הנוער במקום פעילויות רבות שהן בדרך כלל חד פעמיות. צריך להיות חיבור בלתי נפרד בין החינוך הפורמלי לבלתי פורמלי. שיהיה ברור לכל בני הנוער שיש פעילות ושהפעילות היא חלק מהקהילה. הבוגר הראוי של מערכת החינוך צריך להרגיש שייכות, אכפתיות ושהוא ממצה את הפוטנציאל שלו בצורה מקסימלית. הוא צריך להיות אדם חברותי ובעל בטחון עצמי ולהרגיש שייך לחברה כך שהוא חלק מהחברה והחברה חלק ממנו.

מי הם אנשי הצוות בפעילות הבלתי פורמלית? האם ואיזו הכשרה ניתנת להם?

רק באוקטובר 2014 מונתה מנהלת למחלקת הנוער. עד אז עיקר הפעילות הייתה בבתי ספר יסודיים, שם ביצענו כל מיני פעילויות. הבעיה המרכזית היא שחסרים תקנים מפני שבעת העירייה מתנהלת במתכונת של ועדה קרואה.

האם וכיצד מנסים להרחיב את מעגלי ההשתתפות בפעילות הבלתי פורמלית באופן יזום?

עשינו סקר צרכים בבתי הספר כדי לראות לאיזה חוגים ילדים ירצו לבוא ופתחנו את החוגים האלה. הגבייה הייתה סמלית ועשינו יום פתוח להורים וגם ימי פעילות משותפים לילדים ולהוריהם כדי לחזק את הקשר עם ההורים. היינו צריכים לעשות הרבה עבודת שטח כדי לעורר את המודעות לחינוך הבלתי פורמלי בקרב הקהילה. כשאפשר אנחנו מנסים להציע פעילות בחינם כדי למשוך יותר ילדים. אמצעי נוסף הוא פרסום דרך אמצעי התקשורת ושיווק של הפעילויות שלנו. לראשונה בטייבה התקיימו לאחרונה פעילויות בלתי פורמלית לילדים ונוער בחופשת האביב ושבע הספורט עירוני.

האם וכיצד באה לידי ביטוי תפיסה חינוכית הוליסטית שמחברת בין החינוך הבלתי פורמלי והחינוך הפורמלי בבתי הספר?

בהחלט צריך להיות שילוב בין המערכת הפורמלית לבלתי פורמלית. בעבר ילדים היו חוזרים הביתה אחרי בית הספר אבל בהחלט צריך להציע להם פעילות בלתי פורמלית בתוך בית הספר אחרי הצהריים. מסיבות אלו ודרך עיר ללא אלימות יש מספר מגרשי ספורט שנשארים פתוחים אחרי הצהריים לרווחת הצעירים.

כיצד הרשות המקומית מתמודדת עם אתגרי המימון של הפעילות הבלתי פורמלית?

בשנת העבודה הנוכחית העירייה הגדילה את התקציב לחינוך הבלתי פורמלי מהגן ועד גיל 18. אנחנו בונים את היסודות כעת כאשר לאחרונה מונתה מנהלת למחלקת הנוער ורכז ספורט בעיר. בעבר תקנים אלה לא היו בטייבה. אחת הבעיות כעת היא שאין לנו תקנים מפני שהעירייה עדיין בתכנית הבראה. מנהל חברה ונוער לא מתקצב אותנו וכל הפעילויות שלנו ממומנות מתקציב העירייה. אם היה מנהל תרבות ועוד מדריכים היה ניתן לעשות עוד פעילויות. הוועדה הקרואה החליטה שהיא עוסקת בתרבות לקהל הרחב, לגיל הרך ובעיקר לצעירים. כך, למשל, לאחרונה מונו מנהלי מחלקת נוער ומחלקת ספורט מתקציב העירייה. התרומה מעוגנת בחיי הקהילה באופן יוצא דופן בהשוואה לרשויות מקומיות אחרות. בנוסף לתקציב העירייה, מתקבל תקציב גם מאיגוד משאבים של תכניות ארציות: 360, עיר ללא אלימות והרשות למלחמה בסמים. חשוב לציין כי חלק נכבד מהפעילות ממומן על ידי תרומות קטנות של אנשים פרטיים שחשוב להם לתרום ולסייע לתפקודה של מערכת החינוך הפורמלית והבלתי פורמלית.

איפה היית רוצה לראות את שדה החינוך הבלתי פורמלי ביישובך בעוד חמש שנים ?
הייתי רוצה לראות שכל בני הנוער מועסקים בפעילות בלתי פורמלית אחרי הצהריים בחוגים, במתנ"סים או במגרשי ספורט ולא בקניונים או בבתי קפה. שבכל שכונה יהיה מוקד פעילות ושיהיו יותר מסגרות שיאפשרו לצעירים להשתלב במערכת הבלתי פורמלית.

אילו צעדים יש לנקוט כדי לשפר את פעילות מחלקת הנוער ברשות המקומית?
ברגע שיש תקציבים אפשר לעשות יותר פעילויות ואפשר להדק את הקשר עם ארגונים פרטיים. ככל שיש קשר יותר טוב עם הממשלה יש תקציב גבוה יותר וכו'. כרגע הבעיה היא כוח אדם ותקנים, ומחסור במבנים פיזיים.

נתניה

מבחר נתונים סטטיסטיים ממקורות שונים ומידע מתוך אתר האינטרנט של עיריית נתניה

תושבים : 189,700

מדד חברתי-כלכלי לפי למ"ס [2012] : 5

ארצי	נתניה	
32.9%	27.1% (52,010)	ילדים עד גיל 18
9,514	8,749	שכר ממוצע (שכירים)
31.3%	31.8%	אחוז השכירים המשתכרים עד שכר מינימום
0.9%	1.2%	אחוז מקבלי דמי אבטלה
14.3%	13.7% (26,074)	סך הכול משפחות עם ילדים מקבלי קצבת ילדים
2.5%	1.6% (2,992)	סך הכול משפחות עם 4 ילדים ויותר מקבלי קצבת ילדים
	25.8%	אחוז עולי 1990+

מתוך : נתוני בטי"ל, 2015-2014 ולמ"ס 2012

חינוך

51	בתי ספר יסודיים (כולל חינוך מיוחד)
35 (חט"ב : 11, על יסודי : 24)	על יסודי
65.9%	זכאים לתעודות בגרות (כלל תלמידי י"ב)
50.7%	עמדו בדרישות הסף של האוניברסיטאות
הכנסות : 253,934,000 הוצאות : 375,267,000	תקציב החינוך
הכנסות : 109,391,000 הוצאות : 153,235,000	תקציב רווחה

מתוך : נתוני למ"ס 2012

העמותה לחינוך בלתי פורמלי¹

העמותה לחינוך בלתי פורמלי נועדה לתת מענה לתושבי נתניה בתחומי החברה והקהילה, העשרה תרבותית, לצד פיתוח אישי, השכלה, בריאות, פעילות ספורט ונופש. העמותה מפעילה רשת ספריות ציבוריות, מרכזים קהילתיים, פעילות מרכזית לנוער, מרכזי השכלה לתרבות, מרכז לתרבות תורנית מרכז צעירים ומחלקה לחברה ונוער. בשנת 2015 התקציב של העמותה לחינוך בלתי פורמלי עומד על 0.7% מתקציבה של נתניה.²

מטרות :

- יצירת הזדמנות לכל תושבי העיר מהגיל הרך ועד שיבה להשתלב בחוגים, קורסים, סדנאות ותוכניות העשרה חינוכיות וחוייתיות במסגרת תרבות הפנאי, לשיפור איכות החיים
- צמצום פערים חברתיים על ידי יצירת הזדמנויות להשתלב במסלולי חינוך משלים, השכלה, החל מהשלמת השכלת יסוד ועד תואר אקדמאי, לימודי עברית ושפה זרה, הכשרה מקצועית, העשרה, יהדות ועוד, בתנאים נוחים הניתנים ללא מטרות רווח כאמצעי לקידום אישי וקהילתי.
- חינוך לערכים : התנדבות, עזרה לזולת, מנהיגות ואהבת הארץ - החל מגיל צעיר.
- מענה דינמי המותאם לצרכים ולאורחות החיים של האוכלוסיות השונות : דתיים, חרדים, חילונים, עולים ותיקים, אוכלוסיות בעלות צרכים מיוחדים ולאוכלוסיות

¹מתוך אתר עיריית נתניה, <http://www.netanya.muni.il/?CategoryID=2036&ArticleID=2591>, אוחר ב-19.3.2015

²מתוך תקציב העירייה : <http://www.netanya.muni.il/?pg=getfile&CategoryID=2344&ArticleID=7751&fileid=3068>, אוחר בתאריך 19.3.2015

הנמצאות בנקודות מפנה ומעבר בחייהם כגון: נוער, צעירים, חיילים משוחררים וגמלאים.

- תמיכה במערכת החינוך הפורמאלית על ידי תגבור לימודי וערכי במסגרות של חינוך משלים והעשרה בבתי הספר, בשעות הפנאי ובמהלך החופשות מהלימודים.
- עידוד קריאה ועיון כמנוף לקידום אישי.

המחלקה לחברה ונוער - מהווה מטריה עירונית ומקצועית בתחום הנוער בעיר. בשלוש השנים האחרונות הובילה מס' תכניות עירוניות. מטרתה העיקרית הרחבת פעילות הנוער במסגרות הפורמליות והבלתי פורמליות בנושאים: מנהיגות צעירה, התנדבות, הפעלת ש"ש וחיילים במסגרות השונות. כישרונות צעירים, הכנה לצה"ל, פנאי ואירועים, מניעת אלימות ונשירה, פעילות ערכית והעצמה. כמו כן הפעלת המרכזים הקהילתיים העירוניים המהווים מוקד לפעילות חוגית עבור ילדים, נוער ומבוגרים בכל רחבי העיר. צוות המחלקה עושה את המיטב על מנת לתת שירות מקצועי ומגוון.

במסגרת המחלקה לחברה ונוער מופעל פרויקט מקורוק, שהינו פרויקט קהילתי, המזמין בני נוער מכיתות ט'-יב' ומנטורים בוגרים (גם לבוגרים יפתח הרכב) עם זיקה למוסיקה, לקיים דיאלוג של זהות עם התרבות היהודית- ישראלית, וליצור בהשראתה מוסיקה מקורית בליווי יוצרים מוסיקליים פעילים. פרויקט המקורוק, נוער יוצר רוק מהמקורות, המשלב סדנאות אמן עם המוסיקאים, היוצרים והזמרים הטובים בישראל. בנוסף, פועלים בנתניה מרכזים קהילתיים המציעים מגוון רחב של חוגים כמו ג'אז והיפ הופ, התעמלות קרקע, קפוארה, אומנות ויצירה, בלט, פלמנקו, ברייק דאנס, מוכנות לכיתה א', זומבה נשים, עיצוב וחיטוב בקצב, אנגלית בשיטת הלן דורון ומבוכים ודרקונים.

הגג – מרכז לצעירים בנתניה בגילים 18-35, מקום פתוח ללמוד, להתפתח, לגדול וליהנות. הגג מלווה את צעירי העיר החל משלב השחרור ועד לרכישת הדירה וגדילת הקן המשפחתי. המרחבים בגג הם הקמפוס שבו מועברים קורסים וסדנאות כמו קורס פסיכומטרי או תכנון קרייקה, חדר ההרצאות וגג המרכז. המרחב השני הוא הספרייה שהיא מרחב למידה שקט ואינטימי לסטודנטים שמחפשים מקום ללמוד בו מחוץ לביתם.

רשת הספריות - רשת הספריות בנתניה מונה חמישה סניפים ומציעה לתושבי העיר מבוגרים וילדים פעילות פנאי, עניין ודעת, החובקת את מרכז העיר והשכונות. הספריות יוצרות את החיבור בין אדם לידע, בין אדם לתרבות ופוחחות לבאיהן חלונות אל עולם התרבות והמדע. התנסויות חדשות, חברויות והעשרה אינטלקטואלית מעלים את מפלס האושר, מאתגרים את המוח ומעמיקים את עולם הרגש. אתם המשתתפים, הצוות, המרצים והמדריכים מהווים מארג ייחודי של אנשים - שותפים להעשרה, ללמידה ולחברותא מהנה. בתוכנית הפעילות לעונה זו שלובים מופעים של מיטב האמנים, הרצאות עם המרתקים שבמרצים, קורסים, סדנאות וחוגים לכל גיל, שנבחרו בתשומת לב רבה.

המחלקה לתרבות תורנית - בשיתוף אגף ת"ת משרד החינוך מקיימת המחלקה פעילות לילדים ולנוער במרכז העיר ובשכונות. מטרת הפעילות – הקניית ערכי יהדות, העמקת הידע ביהדות ובמורשת ישראל, קירוב לבבות, הרחבת התודעה היהודית בקרב הנוער, טיפוח מורשת התרבות של קהילות ישראל, העמקת הקשר לארץ ישראל ולעם ישראל והזדהות עם הרעיון והמפעל הציוני. יהדות לעולים חדשים ומדרשה ליהדות לבתי ספר תיכוניים.

שיחה עם חיה גוזלן, מנהלת מחלקת הנוער בעמותה לחינוך בלתי פורמלי, נתניה

משרדי העמותה לחינוך בלתי פורמלי בנתניה, 30.4.2015

מהו חינוך בלתי פורמלי בעיניך ?

החינוך הבלתי פורמלי שונה מהחינוך הפורמלי, למרות שיכולות להיות שחלק מהמטרות דומות לחינוך הבלתי פורמלי. שתי המערכות מבקשות לחולל שינוי אצל בני הנוער, להביאם להישגים, לגייסו לצבא ועוד. המטרות אולי דומות, אך הדרך היא שונה. אנחנו מאפשרים לבני הנוער לבחור האם להגיע ובאיזו פעילות להשתתף. אנחנו מאפשרים לבני הנוער לקבל החלטות ומעצמיים אותם. מחלקת הנוער מאד מעורבת מבחינה קהילתית. הוולונטריות והניסוי והטעיה של בני הנוער מאד חשובים לעבודה מול בני הנוער. בניית הפעילויות מותאמת לקהל היעד, ה מסגרות שאנחנו מייצרים לנוער חמות ומכילות. מחלקת הנוער מציעה פעילויות בשעות מגוונות, בעיקר אחרי הצהריים ובבוקר. העיקר שבני נוער יהיו כמה שיותר פעילים אחרי הצהריים במסגרת משלימה ושתהיה להם קבוצה ורכז או מבוגר משמעותי שהם מכירים.

מי הם הארגונים העיקריים הפועלים ביישוב? האם יש שיתופי פעולה ביניהם לרשות המקומית?

ישנם ארגונים משלימים וארגונים שמופעלים על ידי העירייה והעמותה לחינוך בלתי פורמלי. הגישה שלנו היא שכל מי שמציע פעילויות לבני נוער הוא מבורך, גם אם אין שיתוף פעולה הדוק עם העמותה לחינוך בלתי פורמלי. עם זאת, חשוב לי לצור שיתוף פעולה עם כול המסגרות כמו כן ליצור שפה משותפת עירונית. הארגונים המשלימים לא מתחרים בעירייה, אלא מוסיפים לפעילות העירונית. העמותה לחינוך בלתי פורמלי אחראית על מספר מחלקות: הספריות העירוניות שמציעות חוגים והעשרה תרבותית, מחלקה לתרבות תורנית, מחלקה להשכלת מבוגרים, מחלקת צעירים (18-40) ומחלקת הנוער והמרכזים הקהילתיים. במחלקה שלנו ישנם ארבעה מרכזים קהילתיים המציעים חוגים ופעילויות פנאי לילדים, נוער ומבוגרים. פעילות הנוער מתקיימת לרב במועדוני נוער. בנוסף, בנתניה ישנם גם מתנ"סים המופעלים על ידי החברה למתנ"סים. פעילויות הנוער משותפות לחברה למתנ"סים ולעמותה לחינוך בלתי פורמלי.

מה הם עיקרי המדיניות והחזון שלך ביחס לחינוך הבלתי פורמלי, ובמיוחד עבור ילדים ונוער?
הייתי רוצה לייצר תשתית עבודה כוללת עבור כלל הארגונים והיזמות המוצעות לנוער בנתניה. כיום, העמותה לחינוך בלתי פורמלית אחראית על חלק ניכר מהפעילות בנתניה, אבל לא על כולה. הייתי רוצה שתהיה מנהיגות כוללת מפני שזה היה עוזר לנו למנף פעילות רבה יותר. חשוב שהשפה תהיה מקצועית אחידה. כיום השפה המקצועית היא של שיתופי פעולה ואם היינו גוף אחד היו פחות מחלוקות.

מי הם אנשי הצוות בפעילות הבלתי פורמלית ? האם ואיזו הכשרה ניתנת להם?

צוות הרכזים (כ-80 רכזים) מכוון נוער ולמרביתו יש רקע וניסיון בחינוך הבלתי פורמלי. חשוב שלאנשי הצוות יהיה תואר בחינוך או בחינוך בלתי פורמלי וחשוב שיהיו בני אדם עם רגישות למאפיינים הייחודיים של בני הנוער. שיהיו עם יכולת לעבודה בתנאי לחץ עם שינויים תכופים. ההכשרה שלנו באה לידי ביטוי בהרבה ישיבות ומפגשים במעגלים שונים בין חברי הצוות. זה מאפשר מקום רב לחשיבה משותפת ולעלות בעיות. צורת עבודה זו מעשירה את הצוות שלנו. חלק מהצוות מקבל הכשרות של מנהל חברה ונוער וחלק מקבל הכשרה דרך גופים עירוניים כמו השירות הפסיכולוגי העירוני ועוד.

איזה שינויים היית רוצה להוביל בטווח הארוך ? מהם האתגרים/חסמים העומדים בפני הובלת השינויים ?

בחזון שלי הייתי רוצה שיתפסו את החינוך הבלתי פורמלי באופן שונה. למשל, שיהיה מפתח לפיו על כל 100 ילדים ביישוב יש רכו. לדעתי חשוב להציב את החינוך הבלתי פורמלי במקום חשוב יותר. כל אחד מצביע על החוויות שצבר במסגרות החינוך הבלתי פורמלי כמשפיעות על כל החיים אבל אין לכך השפעה תקציבית ובמדיניות החינוכית. אם היה לנו מפתח רשותי או ארצי כמו בחינוך הפורמלי החינוך הבלתי פורמלי היה מתחזק מאד לדעתי. בנוסף, הייתי רוצה שיכבדו את המקצועיות של החינוך הבלתי פורמלי. לפעמים ישנם בעלי תפקידים שאינם שותפים לתפיסה הבלתי פורמלית ולא מכבדים את המקצועיות ואת התפיסה הייחודית של אנשי הצוות של החינוך הבלתי פורמלי. אני חושבת שצריכה להיות יותר מדיניות ארצית כוללת לחינוך הבלתי פורמלי. אני רוצה שחופש הפעולה שלי יימשך, אבל אני חושבת שצריך להיות שלד קבוע לכל מחלקת נוער בכל הרשויות. לבסוף, הייתי רוצה שתהיה למחלקת הנוער היכולת לתת לארגונים משלימים הפועלים בעיר תו תקן מטעם העירייה.

אילו צעדים יש לנקוט בכדי לשפר את פעילות מחלקת הנוער ברשות המקומית ולהתקרב להצעות שלך ?

אני חושבת שצריך להיות שר לענייני נוער וצעירים, מה שיביא תקציבים גבוהים יותר וישנה את כל התפיסה ביחס לנוער. אני חושבת שרק שר יוכל לשנות את המצב מלמעלה. לצערי, במקרים רבים החינוך הפורמלי מקבל עדיפות בסדר העדיפויות העירוני והארצי.

אילו אתגרים האוכלוסייה ההטרואגנית של נתניה מציבה עבור החינוך הבלתי פורמלי ?

מקובל לחלק את בני הנוער לנוער נורמטיבי ונוער בסיכון, אך בנתניה בני נוער נורמטיביים רבים נמצאים בסיכון מסוים מפני שהם במצב סוציו אקונומי נמוך או בניים למשפחות עולים. מסיבות אלה לעיתים קשה להניע אותם להגיע לפעילויות שלנו מפני שהחינוך הבלתי פורמלי אינו בראש מעייניהם. החיזור אחריהם הרבה יותר קשה. רוב הפעילויות המוצעות להם בחינם או כמעט בחינם כדי שהתשלום לא ימנע מהם להשתתף. יש קושי בניידות אם אנחנו רוצים שהם יפגשו בני נוער משכונות אחרות. המצב של בני הנוער גורם ל אלימות או שוטטות בלילות, לשתיית אלכוהול מרובה הרבה פעמים אנחנו מגיעים לגנים ציבוריים, יושבים איתם כדי לנסות ולגייס אותם לפעילות. אנחנו בעיקר מנסים להניע אותם להצטרף לפעילויות במרכז הקהילתי, בו מוצעות להם פעילויות קט-רגל, קבוצות העצמה, מד"צים או ריקודים. מעבר לפעילות עצמה, חשוב לנו שיקבלו גם מסרים חינוכיים-ערכיים.

האם וכיצד מנסים להרחיב את מעגלי ההשתתפות בפעילות הבלתי פורמלית באופן יזום ?

בערך 50% מ-15,000 בני הנוער בנתניה משתתפים בפעילויות שלנו. כדי להגיע לאלה שלא משתתפים בפעילויות שלנו אנחנו פועלים בכמה מישורים. ראשית, אנחנו נמצאים בקשר עם בתי הספר באמצעות רכזי נוער שעובדים בכל חטיבות הביניים. אנחנו מנסים לייצר ממשקי עבודה עם בתי הספר כדי שהמנהלים ידעו איזה בני נוער פעילים כדי שנוכל להביא לפעילות גם את בני הנוער הלא פעילים. חשוב לנו לרתום את המנהלים שיקרינו לבני הנוער שחשוב ומשמעותי להיות בפעילות גם אחרי הצהריים. מעבר לכך אנחנו כל הזמן מנסים להציע פעילות חדשה ואטרקטיבית כדי להגיע לבני נוער נוספים. אנחנו מייצרים שיתופי פעולה עם גורמים רבים, מחוברים לוועדי שכונות כדי ללמוד על הצרכים של בני הנוער .

האם וכיצד באה לידי ביטוי תפיסה חינוכית הוליסטית שמחברת בין החינוך הבלתי פורמלי והחינוך הפורמלי בבתי הספר?

יש לנו רכז נוער בחצי משרה בכל חטיבות הביניים שעובד עם בני הנוער במסגרת בלתי פורמלית בית ספרית. יש לנו חיבורים בנושאים הערכיים בבתי הספר דרך הרכזות החברתיות. למשל, הכנה לצה"ל בנוסף אנחנו אחראיים על תכנית מעורבות חברתית – חיבור בין בתי הספר למקומות ההשמה שבהם בני הנוער מתנדבים. בכל שכונה יש לנו שולחנות עגולים עם נציגי בתי הספר ונציגים קהילתיים וכך מתאפשר שיח משותף בין הפרומיל לבלתי פורמלי. מעבר לכך יש לנו חיילים וש"ש שמשוברים בבוקר ואחה"צ פועלים במועדון השכונתי. בתפיסה שלי מחלקת הנוער צריכה להיות בקשר עם בני הנוער מבוקר עד ערב באופן רציף.

כיצד הרשות המקומית מתמודדת עם אתגרי המימון של הפעילות הבלתי פורמלית?

יש תקציב עירוני שמגיע מהעירייה או מיחידות עירוניות אחרות על ידי שיתוף פעולה כמו אגף שכונות, אגף תרבות ועוד חלק מהתקציב מגיע מתכניות ארציות כמו תכנית חומש עיר ללא אלימות, תכנית שמיד ועוד חלק קטן מאד מהתקציב שלנו מגיע מגבייה מבני הנוער.

האגף החברתי קהילתי - תלמידים ונוער, מינהל חברה ונוער, משרד החינוך

מידע מתוך אתר האינטרנט של האגף

מדיניות

מינהל חברה ונוער פועל ליצירת רצף של אחריות חינוכית, בראייה רשותית, בין המסגרות הבית ספריות לבין המסגרות החוץ בית ספריות. בשנת תשס"ט הוחלט לאחד את שני התחומים: חינוך חברתי קהילתי ונוער וקהילה לאגף מורחב אחד, שיאגד בתוכו את פעילויות המינהל במסגרת בתי הספר ואת הפעילויות המתקיימות במסגרות החוץ בית ספריות. לקידום הרעיון מוביל המינהל ברשויות תפיסה מערכתית באחריות ראש הרשות, המאפשרת מפגשים ודיונים בין נציגי בתי הספר ונציגי המסגרות החוץ בית ספריות, במטרה ליצור שותפויות, לאגם משאבים, ליצור רצף חינוכי מבוקר עד ערב ולהעלות את נושא הנוער לראש סדר העדיפויות ברשויות.

החינוך החברתי קהילתי אחראי לבנייתה של תכנית חברתית מערכתית ולהפעלתה בכל שכבות הגיל מכיתה ז' עד י"ב, באמצעות בעלי התפקידים הבאים: רכז חינוך חברתי קהילתי, מנחה מועצת תלמידים, רכז מחויבות אישית, מחנכים, מנהלי יחידות נוער, רכזי מנהיגות יישובית ומדריכי תנועות הנוער. החינוך החברתי קהילתי הוא תהליך המושתת על למידה חברתית, המכוונת להכשיר את בני הנוער לתפקוד בחברה על מסגרותיה השונות. בבסיס הלמידה החברתית מונח העיקרון של "למידה מתוך התנסות" שהיא, על פי דיואי ואחרים, המתודה המרכזית להפנמת ערכים.

ההתנסויות בבית הספר ובקהילה, מזמנות עיסוק בהיבטים שונים של ההווה החברתית, כגון: מערכות יחסים, קשרי גומלין בין הפרט הקבוצה והקהילה, וכן מנגנונים וחוקים להבטחת קיומה של חברה מתוקנת. החינוך החברתי קהילתי בבית הספר העל יסודי מקדם מטרות לטווח קצר ומטרות לטווח ארוך. בטווח הקצר הוא מכוון חברת נעורים, המטפחת השתייכות ומסייעת לתלמידים לברר את זהותם האישית והחברתית, תוך בדיקת סולם הערכים שלהם והתנסות במצבי חיים "כאן ועכשיו". בטווח הארוך מכוון החינוך החברתי קהילתי להכין את התלמידים לחיי קהילה וחברה ולקדם את התפתחותם כאזרחים מעורבים ואכפתיים.

התפיסה הפדגוגית של האגף מובילה ליצירתה ולפיתוחה של תרבות פנאי ערכית וייחודית לבני הנוער בישראל. תרבות זו מבוססת על מחויבות ומעורבות קהילתית חברתית. הפעולות מתמקדות בחיי התלמידים ובני הנוער ברשויות במסגרות החברתיות, בבתי הספר, בתנועות הנוער ובמרכזים הקהילתיים. הדגש המרכזי מושם על מעורבות חברתית ופיתוח מנהיגות צעירה: מדריכים צעירים (מד"צים), מועצות תלמידים בית ספרית, רשותית, מחוזית וארצית.

אבני היסוד של האגף

האגף החברתי קהילתי ממקד את יעדיו ופעולותיו על בסיס אבני יסוד המייצגות את הנושאים והתכנים המרכזיים: סולידריות ואחריות חברתית, טיפוח מנהיגות נוער, קהילתיות, טיפוח זהות יהודית ישראלית והומניסטית, טיפוח זהות ערבית-ישראלית, דרוזית-ישראלית, חינוך לאורח חיים דמוקרטי, מחויבות למדינת ישראל.

תכניות מרכזיות:

- **מעורבות חברתית: תעודת בגרות חברתית, בית הספר הקהילתי**, להיות אזרח, מחויבות אישית, **עמ"ן, לאורו נלך**, מתנדבים בחינוך.
- **נכונות לשירות ומוכנות לצה"ל**: תכניות בית ספריות ורשותיות, הכנה לשירות לאומי ואזרחי, מרכזי הכנה לצה"ל רשותיים, בתי ספר אדומים וגדעונים ותכניות רשותיות למלש"בים יוצאי אתיופיה

- **מנהיגות ייצוגית וייעודית:** מועצת תלמידים ונוער בית ספרית, רשותית, מחוזית וארצית, מד"צים, פרס הנוער ותנועות הנוער
- **מרכיבי זהות ושייכות:** מפגשים בין מגזרים בחברה הישראלית : דו קיום, ותיקים ועולים, דתיים חילוניים, ישראל והתפוצות
- **חיזוק גורמי חוסן חברתיים וקהילתיים:** מתווה לשיתוף פעולה בין תכנית משרד החינוך לבין תכנית "עיר ללא אלימות", תכניות לבעלי תפקידים במסגרות חוץ בית ספריות, חיזוק המודעות והסמכות ההורית בבתי ספר הקהילתיים, חיזוק האחריות החברתית של המנהיגות צעירה.

מועצת התלמידים בית ספרית - המועצה היא הגוף הייצוגי של כלל תלמידי בית הספר. טיפוח מסגרת זו יאפשר לבוחרים ולנבחרים לחוות עקרונות דמוקרטיים: בבחירת הנציגים, בקבלת דיווח, בביקורת ובאחריות על הביצוע. מועצת התלמידים מאפשרת התנסות בתפקידי מנהיגות וייצוג הצרכים הלגיטימיים של חברת התלמידים. תפקידיה של המועצה בבית הספר מקבלים משנה תוקף כאשר פעילותה מבוססת על דיאלוג מתמשך עם המועצה הרשותית, המחוזית והארצית ועם עולם המבוגרים.

המד"צים הינם נושאי דגל המנהיגות הצעירה באגף החברתי קהילתי – תלמידים ונוער. התוכנית מיועדת לבני נוער המעוניינים לעסוק בתפקידי הדרכה והובלה בשכבות גיל צעירות יותר וליטול על עצמם משימות חברתיות וקהילתיות. התכנית להכשרת מד"צים הינה תכנית רב שלבית המתפרסת על פני חמש שנות פעילות אינטנסיבית (כיתות ח'–י"ב). סמינר קיץ חותם כל שנת פעילות ומציין סיום שלב מתוך התכנית כולה.

תנועות נוער

מינהל חברה ונוער מסייע לתנועות הנוער המוכרות בישראל בפעולות הבאות:

- תמיכה בגרעיני מתנדבים, בגרעיני שנת שירות ובגרעיני נח"ל לקראת גיוסם לצבא.
- תמיכה במסגרות תנועתיות לנוער בסיכון ונוער עם מוגבלויות ובני נוער עובדים
- תמיכה בקליטת עולים ובפיתוח דרכי עבודה מתאימות לכך
- תמיכה בפיתוח תכניות הדרכה חדשות
- סיוע בכניסה לבתי הספר לשם גיוס חניכים
- סיוע בבניית מערך תמיכה רשותי
- סיוע בהכשרה ובהשתלמויות למדריכים באמצעות מרכזי ההדרכה
- פיתוח מערך הכשרה למזכ"לים, רכזים ובעלי תפקידים במפעלי הקיץ ובטיולים

סיכום פגישה עם הדרה רוזנבלום, סגנית מנהל אגף קהילתי-חברתי תלמידים ונוער, מינהל

חברה ונוער, משרד החינוך

משרדי מינהל חברה ונוער, ירושלים, 22.4.2015

מהו חינוך בלתי פורמלי בעינייך?

במינהל חברה ונוער חינוך בלתי פורמלי זה מה אנחנו עושים, גם בבית הספר וגם מחוצה לו: שעות החינוך, ההתנדבות, שלי"ח, מד"צים, מועצות תלמידים, התפתחות אישית ומעורבות חברתית. אנחנו קודם כל מחנכים לערכים. ידע זה חשוב אבל היום צריך בעיקר ללמד את התלמידים איך למצוא את הידע. כל הנושא של ערכים, נאמנות למדינה, להיות אזרח, הסברת מדינת ישראל, אהבת הארץ – זה מה שאנחנו עושים במסגרת החינוך הבלתי פורמלי. היום כולם מדברים על הישגים ובתי הספר נבדלים אלו מאלו בעניין האקלים של בית הספר, באורח החיים, מעורבות בקהילה ובתחושה הטובה של התלמידים. האידיאל בעיניי זה שילוב בין הפורמלי לבלתי פורמלי, ובשנים האחרונות יש יותר מעברים של ה"איך" וה"מה" בין שני העולמות.

מי הם המדריכים?

בכל בית ספר יש רכז חברתי שעובר הכשרה במחוז. אנחנו מכשירים גם את המחנכים במחוז. יש מנחה מועצות בית ספריות שהוא גם ארצי וגם מחוזי. אנחנו מדריכים שני סוגים של אנשים: בבית הספר זה איש הוראה שמקבל שעות אבל מאז "אופק חדש" ו"עוז לתמורה" יותר קשה לנו לקבל את השעות האלה. פעם הייתי יכולה פשוט להזמין את אנשי ההוראה האלה אבל היום הם מחויבים להשתלמות בית ספרית. בעיקרון ההחלטה אם לשלוח איש הוראה תלויה בסדר עדיפויות של מנהל. מנהל שמאמין בחינוך לדמוקרטיה ואזרחות פעילה יעודד את זה. יש מנהלים – וזה האידיאל – ששמים את הרכז החברתי כאחד הסגנים שלהם.

מהם תחומי האחריות שלך באגף?

אני אחראית על כ-32,000 בני נוער במועצות התלמידים והנוער הארצית והמחוזיות ועל כ-1,000 מדריכים ומנחים. ברור שבמסגרת תפקידי אני מטפחת מנהיגות עתידית עם חינוך לדמוקרטיה. יש לנו המון בוגרים שעובדים כעוזרים פרלמנטריים בכנסת. יש לנו גם עמותה של בוגרי מועצות נוער שאומרים לנו – כל כך הרבה קיבלנו, עכשיו אנחנו רוצים לתת בחזרה. בבחירות לרשויות המקומיות לדוגמה, 26 מעמותת הבוגרים התמודדו על תפקידים ושבעה נבחרו. במועצות המחוזיות והארציות יש בכל שנה כ-1,000 תלמידים בכיתות י"ב שנבחרים מבתי הספר לרשות, מהרשות למחוז ומהמחוז למועצה הארצית. המועצה הארצית נפגשת כל ארבעה שבועות, פעם בשבועיים יש ועדות ופעם בחודש מזכירות מורחבת. המועצה הארצית היא זו שהוציאה את התלמידים לשביתה לפני כחודשיים והיא שניסחה חוק להורדת גיל ההצבעה לרשויות המקומיות. המנחים של המועצה המחוזית הם אנשים מתוך המשרד.

אני אחראית גם על פרויקט "זרעים על שלום" – מחנה בקיץ של 23 יום שמפגיש בני נוער ממדינות בסכסוך. מגיעים לשם תלמידים מישראל, מצרים, ירדן, הרשות ועזה, מרוקו, הודו, אפגניסטן ופקיסטן והאמריקאים. כל הפעילות של הפרויקט הזה היא בלתי פורמלית. המיונים הם מאוד קשים והם חלק מההכשרה. הפרויקט פונה לתלמידי כיתה ט'. המימון הוא אמריקאי. יש גם פעילויות המשך לבוגרים. הפרויקט מלווה במחקר הערכה של האמריקאים.

מהו אופי הקשר עם השלטון המקומי?

אנחנו עובדים גם דרך הרשויות וגם דרך בתי הספר. הרשות זה הבית, גם מבחינת מועצות. זה עניין פרסונלי, אבל בעיקרון יש תמיכה מטעם השלטון המקומי. אנחנו חברים בפורומים של מרכז

השלטון המקומי, בוועדת הנוער, החינוך. אנחנו מאוד שותפים איתם. אנחנו "מטעינים" אותם מבחינה ערכית ולימודית. אנחנו כל הזמן מנסים ליצור קשר עם הרשויות. בכל רשות יש מפקח ויש לנו מדריכים וכשאנחנו רואים שמשהו לא עומד בציפיות, אנחנו מנסים לעזור. צריך גם לזכור שהרשויות נלחמות היום על תשתיות ולא לכולן יש פנאי לעסוק ברוח.

מה החזון?

שבכל בית ספר יהיו שתי שעות מחנך. בית ספר זה התשתית. שם מקבלים ערכים, מתמודדים עם זהות ומורשת, מדברים על אקטואליה. יש לנו המון בעיות כחברה. במועצות יש לנו יהודים, מוסלמים, ונוצרים ובדואים, ודרוזים ודתיים וחילונים, ופריפריה ומרכז, וקיבוצניקים – ואצלנו במועצות בני הנוער יושבים ביחד והם לא מבינים למה במציאות זה לא עובד. עם החברה החרדית אנחנו עובדים מעט מאוד בגלל העניין המגדרי. אבל באלעד למשל נתתי אישור לתקצב גם דבר וגם אישה להנחות את המועצה. אני רוצה שכולם יחוו חינוך לדמוקרטיה, למעורבות חברתית, ולהיות שותפים. צריך להיות אמפתי לצרכים של כל אחד.

החברה למתנ"סים

מתוך דפי מידע רשמיים של החברה

הארגון החברתי המוביל בישראל שייעודו בניית קהילות מקומיות ברשת ארצית, המאפשרות יצירת חיים קהילתיים משמעותיים התורמים לעיצוב חברה חסונה ומתקדמת. החברה למתנ"סים באמצעות המרכז הקהילתי, יחד עם הרשות המקומית, מאפשרים לכל תושב להרגיש משמעותי ושייך בקהילה. זאת, תוך יצירת זהות, גאווה מקומית ורצון להיות חלק מרשת של קהילות במדינת ישראל.

למימוש יעודה, החברה מפתחת ומטמיעה תשתיות ארגוניות, ניהוליות וקהילתיות במרכזים הקהילתיים. החברה מתמקדת בפיתוח ובניהול מסגרות מתקדמות של חינוך משלים, למידה כאורח חיים ומתן מענה שוויוני וכולל לחברי הקהילה בעלי הצרכים המיוחדים, בגישה קהילתית ועל רצף כל הגילאים. החברה למתנ"סים פועלת ברשת ארצית של 700 מרכזים קהילתיים, המשרתים מיליוני תושבים ביותר מ-150 רשויות מכל המגזרים והאוכלוסיות בחברה הישראלית. המרכזים הקהילתיים הם מוסדות ללא כוונת רווח וכל רווח כתוצאה מפעילותם ומתכניות החברה ביישוב מופנה בחזרה לתושבים.

החברה בוחרת, מפתחת ומיישמת את התוכניות הארציות, המופעלות על ידה, על פי עקרונות אלה:

- ייחודיות ובידול מארגונים אחרים
- צמצום פערים
- פעילות קבוצתית משמעותית
- פריסה ארצית "חוצת קהילות"
- מתרחשת במרחב של המרכז הקהילתי
- מהווה עבור צוות החברה - אתגר משמעותי ומרגש

תכניות הליבה של החברה למתנ"סים

חינוך

התחלה חכמה – מעונות יום קהילתיים: מסגרות חינוך ותרבות לגיל הרך הנותנות מענה חינוכי, התפתחותי וחברתי בשותפות בין הורים ומחנכים.

מרכזי העשרה לגיל הרך ולמשפחה: מרחב קהילתי להעצמת משפחות ולחיזוק הקשר הבין דורי. פעילות נוער, אתגרים טבע וסביבה: פעילות אתגרים עם בני נוער בשילוש בני נוער מאוכלוסיות מיוחדות ונוער בסיכון.

מרכזי יזמות וחדשנות: מתחמי תשתיות טכנולוגיות מתקדמות המוקדשים להתנסות, לימוד והנחייה, בראייה של צמצום פערים דיגיטליים.

קהילה לומדת: מרכזי למידה רב תחומיים לכל הגילאים להתפתחות, חינוך רציף, ולקידום אישי תוך מתן כלים חינוניים למשתתפים, לימוד פדגוגי וקידום סביבה חברתית תומכת.

אוכלוסיות מיוחדות

עמיתים: תכנית המקדמת השתלבות באוכלוסייה הכללית של בעלי מוגבלויות נפשיות בכל הגילאים ופועלת במישור פרטני וקבוצתי, בקבוצות ייעודיות ומשולבות.

רעים: תכנית לילדים, נוער ובוגרים על הספקטרום האוטיסטי והסובלים מהפרעות תקשורת. התוכנית כוללת טיפול קבוצתי המקנה מיומנויות וכישורים חברתיים.

החברה למתנ"סים נותנת יישוב :

יסודות יציבים : החברה למתנ"סים מספקת למרכזים הקהילתיים תשתית ארגונית וניהולית הכוללת: שירותי מחשוב, הדרכות והכשרות למנהל ולצוות המתנ"ס, רכישות במסגרת יתרון לגודל, בניית תכניות עבודה ותקציב וייעוץ משפטי.

תכנון אסטרטגי, ליווי, סיוע ובקרה : החברה למתנ"סים מספקת תשתית קהילתית באמצעות בניית אסטרטגיה קהילתית, תפעול מיזמים ומיכה בעבודת המרכז הקהילתי. החברה למתנ"סים מספקת גם לרשות המקומית עצמה כלים לאיתור צרכים קהילתיים ואבחון פער בין רצוי למצוי וצמצומו באמצעות מדד איכות החיים הקהילתיים.

רשת של קהילות : תחת מוטת הפעילות של החברה למתנ"סים ישנם כ-700 מרכזים קהילתיים ורשתות מתנ"סים בכל המגזרים והאוכלוסיות ברחבי הארץ. רשת זו של קהילות ויחסי הגומלין בין המרכזים הקהילתיים מאפשרים שיתוף ידע ושילוב ידיים בשלל נושאים קהילתיים ולאומיים.

מקצוענות ניהולית : החברה למתנ"סים מגייסת ומתקצבת מנהלים לניהול מרכזים קהילתיים. בנוסף, מספקת החברה בקרה ניהולית וכספית על עבודת המנהל ופעילות המתנ"ס בהתאם לנהלי מתקן תקין.

בסיס רחב לש"פ וגיוס כספים : לחברה למתנ"סים היכרות מערכתית, ניסיון בגיוס משאבים ובשיתופי פעולה מתמשכים עם ארגונים אזרחיים, מוסדות ממלכתיים, קרנות, ארגונים בינלאומיים מקבילים, ויהדות התפוצות; וכן ניסיון בבניית קואליציה עירונית של קשרי עסקים בקהילה.

סיכום פגישה עם רונן קובלסקי, סמנכ"ל קהילות תוכן וניהול, החברה למתנ"סים

משרדי מטה החברה, לוד, 30.4.2015

מהי החברה למתנ"סים? כיצד היא עובדת?

החברה למתנ"סים היא חברה ממשלתית בפריסה ארצית הפועלת באמצעות מרכזים קהילתיים. המרכזים הקהילתיים הם ישויות משפטיות (עמותות) שפועלות ברשויות מקומיות שרוצות בכך, בשיתוף פעולה מלא עם החברה למתנ"סים ועם הרשות. מנהל מרכז קהילתי ממונה על ידי החברה למתנ"סים ודירקטוריון של מרכז קהילתי מורכב מ-40% אנשי רשות, 40% נציגי ציבור ו-20% אנשי חברת המתנ"סים.

משרד החינוך הוא המשרד הממונה על החברה. בימים אלו מתקיימים מגעים מתקדמים להפיכתה של החברה לזרוע ביצועית של המשרד.

החברה נוכחת היום ב-70% מהרשויות המקומיות – כ-160 רשויות ו-140 יישובים, כולל פריפריה יישובים ערביים וחרדים. החברה שואפת להיות נוכחת בכל הרשויות. היא לא פועלת בשני סוגים של רשויות: רשויות חזקות מאוד שמעדיפות להקים בעצמן את המרכזים הקהילתיים וברשויות שבהן המרכזים הקהילתיים נתפסים כמשאב פוליטי של הרשות ובעלי התפקידים בהם נבחרים על בסיס אישי ולא מקצועי.

לצד המטה הארצי פועלים חמישה מחוזות שמלווים את המרכזים הקהילתיים באופן צמוד ומתכללים את הקשר בין המטה הארצי לבין המרכזים הקהילתיים.

מהי תפיסת החינוך הבלתי פורמלי בחברה למתנ"סים?

החברה חותרת לראייה של הילד לאורך כל שעות היום וליצירת חיבורים בין החינוך הפורמלי (בית הספר, שירותי הרווחה) לבלתי פורמלי (המרכזים הקהילתיים). שלושת הגורמים האלה צריכים לעבוד בהלימה וליצור הסתכלות כוללת על הילד – כל ילד. כדי לשמור על קשר עם החינוך הפורמלי, החברה למתנ"סים עובדת בתוך בתי הספר בעיקר באמצעות תכנית קרב וסל תרבות ארצי ומחוץ לבתי הספר באמצעות פעולה של outreach. תכנית פל"א (פעילות לימודית אחרת) למשל יוצרת קבוצות לימוד קטנות אחר הצהריים עבור ילדים שמאותרים על ידי החברה יחד עם בית הספר. מטרת הקבוצות היא לשפר את ההישגים בלימודים של הילדים הן בתגבור לימודי והן בהעצמה חברתית ורגשית.

מהן התכניות העיקריות שהחברה למתנ"סים מפעילה?

החברה למתנ"סים סיימה זה עתה לנסח אסטרטגיה חדשה ותכנית חומש. מטרת העל שהחברה הגדירה לעצמה היא בניית קהילות ברשת ארצית. מטרה זו אמורה לבוא לידי ביטוי בשני מוקדים עיקריים: יצירת קהילה מתפקדת במצבי יום-יום ומצבי חירום ותחושת שייכות של היחיד. החברה בחרה שלושה ערכים שאותם היא מעוניינת לקדם לרוחב כל הפעילויות שמתקיימות במרכזים הקהילתיים: מעורבות והתנדבות, זהות בחברה הישראלית וקבלת האחר. בעבר היו תכניות ייעודיות שקידמו את הערכים האלו אך לפי האסטרטגיה החדשה הם אמורים לבוא לידי ביטוי בחוגים, בתכניות הלימודים וההתנדבות לנוער, בפעילויות למבוגרים ובפעילויות החד-פעמיות שמתרחשות במרכז הקהילתי.

הפעילויות ביישובים משקפות את צורכי הקהילה. עיקר המשאבים והידע של החברה מופנים לנושא של חינוך משלים עבור האוכלוסיות הבאות: הגיל הרך (רשת מעונות היום התחלה חכמה), מרכזי העשרה למשפחות צעירות, נוער, מרכזי יזמות וחדשנות (גישור על הפער הדיגיטלי, מדעים), למידה משמעותית לאורך החיים לילדים ונוער ולמבוגרים.

כמה משתתפים בפעילויות של המרכזים הקהילתיים?

בפעילויות המתמשכות של המרכזים הקהילתיים יש כיום כמיליון וחצי משתתפים. המשתתפים הם משתי קבוצות גיל עיקריות: לידה עד 18 ומבוגרים. החברה עושה מאמץ להגיע לאוכלוסיות שאינן מגיעות מיזמתן למרכזים הקהילתיים באמצעות סבסוד פעילויות בקהילות מוחלשות, עבודה על סדרי עדיפויות והתאמות בתחום התוכן.

מי יכול לנהל מרכז קהילתי?

מנהל מרכז קהילתי הוא עובד החברה למתנ"סים (היחיד בצוות של מרכז קהילתי שהוא עובד החברה). תנאי הסף של מנהל מרכז קהילתי הם תואר ראשון (עדיפות לתחום של חינוך/חינוך בלתי פורמלי אך לא חובה), ניסיון ניהולי של שלוש שנים ותפיסה חברתית שהולמת את זו של החברה. המנהלים עוברים ריאיון אישי ומבחנים במרכז הערכה של החברה. ביולי השנה יפתח לראשונה קורס עבודה למנהלי מרכזים קהילתיים שבו ישתתפו 25 מנהלים עתידיים. הקורס יתקיים בימי חמישי אחה"צ ושישי בבוקר ויימשך ארבעה חודשים.

מהם האתגרים המרכזיים שאיתם מתמודדת החברה למתנ"סים?

החברה מזהה ארבעה אתגרים מרכזיים:

- סוגיות שקשורות בפוליטיקה פנימית של הרשויות וניסיון להשתמש במרכז הקהילתי כמנוף להתבססות פוליטית.
- משאבים – למרכז קהילתי יש תקציב מוגדר ונדרש מאמץ רב כדי לא לחרוג ממנו.
- מספר גדול מדי של עמותות שפועלות ברשויות לטווח קצר מוביל לכך שילד יכול להשתתף בהמון תכניות אך ללא תכלול וללא תיאום וללא ראייה מערכתית של צרכיו.
- התמודדות עם שתי סטיגמות: 1. המרכז הקהילתי הוא בעיקר מקום שמציע חוגים. 2. המרכז הקהילתי משרת בעיקר אוכלוסיות חזקות.

איפה החברה רוצה להיות בעוד חמש שנים?

החברה שואפת להתבסס ב-200 יישובים וליישם בכולם תהליכים של בינוי קהילה. החברה שואפת להיות רשת ארצית שמקדמת שיח מפחית ניכור ומעודד סבלנות. החברה שואפת להיות במצב שבו כל התכניות מיושמות בכל המרכזים ויש תהליך הטמעה של הערכים המרכזיים שהחברה הגדירה. בנוסף, החברה שואפת להיות זרוע ביצועית של משרד החינוך ולהיות במעמד של פטור ממכרז.

עמותת אופנים

מידע מתוך אתר האינטרנט של עמותת אופנים

עמותת אופנים פועלת להענקת שוויון הזדמנויות בחינוך לילדים ביישובי הפריפריה בישראל. עקרון הפעולה המרכזי של העמותה הוא העברת פעילויות העשרה לימודית וחינוכית מעבר לחינוך הפורמלי שהם מקבלים. פעילויות העשרה מתבצעות תוך הגעה אל מקום המגורים של הילדים, המרוחקים ממרכזי הערים, זאת באמצעות מעבדות ניידות המותקנות על גבי אוטובוסים ייעודיים, אשר עוצבו במיוחד למטרה זו וצוידו במחשבים ריהוט ואמצעי עזר נוספים להוראה.

מטרות

- להגיע לכמה שיותר ילדים ביישובי הפריפריה באמצעות מעבדות ניידות ובדרכים אחרות.
- לקיים פעילויות העשרה וחשיפה בתכניות ייחודיות, מעולמות תוכן חדשים, על ידי צוות מקצועי מיומן ומחויב.
- להעצים ולחזק את תחושת המסוגלות של הילדים, לפתח מיומנויות חשיבה, לעודד סקרנות.
- לקרב את הילדים לעולם ההשכלה והאקדמיה, לחזק בהם את המוטיבציה ללימודים ולהצלחה.

מטרות אופרטיביות

- טיפוח מודעות ועמדות חיוביות ללמידה בכלל ולהשכלה גבוהה בפרט.
- שיפור תחושת הביטחון ביכולת האישית.
- פיתוח מיומנויות חשיבה ועידוד הסקרנות.

פעילות עמותת אופנים נפרשת על פני מעל 40 נקודות יישוב בצפון הארץ ובדרומה. המשתתפים בפעילויות מגיעים בדרך כלל מחתך סוציו-אקונומי נמוך, וכן מקרב המגזר הערבי והבדואי. פעילויות העמותה בתחומי מדע וטכנולוגיה, המתקיימות אחת לשבוע, כוללות הרצאות, לימוד מונחה והתנסות אישית. בנוסף, מקיימת העמותה פעילויות חשיפה שמטרתן לחשוף את הילדים ובני הנוער למקורות חינוך חיצוניים, הכוללות ביקורים באוניברסיטאות, מפעלים ומוזיאונים. העמותה מגיעה אל הילדים באוטובוסים אשר הוסבו למעבדות לימוד ניידות. באמצעות המעבדות הניידות העמותה פועלת להגברת המוטיבציה ללימודים, להעצמה ולמימוש היכולת האישית של הילדים, כל זאת לשיפור סיכוייהם להצלחה בעתיד.

תכניות הנלמדות במעבדה: עולם המדענים, קומיקס ואנימציה ממוחשבת, רובוטיקה, אסטרונומיה, גיימינג, יזמות ופיתוח אפליקציות. תכניות העשרה פותחו במיוחד עבור עמותת אופנים והן כוללות לימוד מונחה והתנסות אישית וחוויתית. המפגשים מועברים על ידי מדריכי העמותה, סטודנטים ובנות שירות, שהוכשרו במיוחד לפעילות זו. בנוסף לתכניות אלו מתקיימים ימי פעילות ייחודיים במוסדות להשכלה גבוהה, מוזיאונים מדע ומרכזי מבקרים. התכניות מתקיימות בשיתוף מוסדות אקדמאיים מובילים: היחידה לנוער שוחר מדע בטכניון, מרכז אילן רמון, אוניברסיטת בן גוריון, הפקולטה לרפואה בצפת, מכללת סמי שמעון למקצועות ההנדסה.

סיכום פגישה עם אדיר קאן, מנכ"ל אופנים

משרדי עמותת אופנים, רמת אפעל, 15.4.15

רקע להקמת העמותה

דרכי הפעולה של עמותת אופנים קשורים לסיפור ההקמה של העמותה. ד"ר חיים דהאן, מייסד אופנים, גדל כילד במשפחה מרובת ילדים בבאר שבע. בילדותו של דהאן הזדמן לו מפגש מקרי עם פרופסור למדעי המחשב מאוניברסיטת בן-גוריון. בעקבות המפגש דהאן נכנס לתחומי הטכנולוגיה ובעיקר למדעי מחשב ובסופו של דבר, לאחר לימודים גבוהים בחו"ל, והצלחה כלכלית בארצות הברית חזר לישראל. דהאן ביקש לשכפל את החוויה המשמעותית שהוא עבר בעקבות המפגש עם אותו פרופסור. הוא גילה שמתקיימת פעילות חינוכית ענפה במועצות מקומיות ובעיקר בערים הגדולות בפריפריה, והוא ראה שאין הרבה פעילות ביישובים הקטנים השייכים למועצות אזוריות בפריפריה. ב-2004 נולד הרעיון של האוטובוס-מעבדה שהוא מעין עולם קסום עבור ילדים.

על העמותה

העמותה פועלת ב-40 יישובים הנמצאים ב-22 מועצות מקומיות ואזוריות שונות. לעמותה יש שלושה מרכזים לוגיסטיים הפועלים בצפת, עפולה ובאר-שבע ומכל אחד מהם יוצאים מדי יום שני אוטובוסים לפעילות בשלושה יישובים. בתכניות משתתפים למעלה מאלף ילדים בשנה והן מיועדות לתלמידי כיתות ג'-ו'.

התכניות שמפעילה העמותה הן שנתיות ומתקיימות בין אוקטובר ליוני, כ-30 מפגשים עם צוות קבוע. מדי שבוע הילדים נפגשים לפעילות שאורכה כשעה ורבע. בכל קבוצה יש עד 18 ילדים ושני מדריכים. כשליש מהפעילות של העמותה מתקיימת במגזר הערבי, שם עובדים מדריכים ערבים והפעילות היא בערבית. מבחינה מגדרית מספר הבנים שווה בדרך כלל למספר הבנות. למעט ביישובים הבדואים בדרום שם פועלת העמותה בבתי הספר, בשאר המקומות העמותה פועלת בשעות אחרי הצהריים.

בנוסף לפעילות השבועית העמותה מארגנת גם מפגשי שיא בחופשות בית הספר ובהן הילדים מוזמנים למוזיאוני מדע או למוסדות השכלה גבוהה כמו אוניברסיטת בן גוריון או הטכניון. תכנית הלימודים של העמותה הן כלי להגיע לילדים. העמותה לא מתיימרת להחליף את בית הספר אלא מעוניינת לתת לילדים ערך מוסף כגון הקניית מיומנויות תקשורת וכישורי המאה ה-21 או יצירת חוויות הצלחה.

מחקרי מדידה והערכה

ממחקרי הערכה חיצוניים שעשינו נמצא כי 92% מהילדים מרוצים מהפעילות ומתמידים להגיע במהלך כל השנה. עוד נמצא כי ההשתתפות בפעילות עמותת אופנים מביאה לעלייה בתחושת מסוגלות עצמית, מחזקת את תחושת הביטחון ביכולת האישית והורים, מורים ומנהלי בתי ספר מגלים שביעות רצון גבוהה מפעילות העמותה.

מהו חינוך בלתי פורמלי בעיניך ?

התכניות שלנו שונות מאלו שיש בבית הספר. יש אולי שיעור ביולוגיה בבית הספר אבל לא מתנסים שם בניתוח לב כמו במסגרת תכנית 'הרופא הצעיר', לא מתנסים בפעילות פרקטית. זה חינוך שהוא קצת שונה מהחינוך הפורמלי. הפעילות שלנו מלווה בחוויית הצלחה ובעבודה בקבוצות. אחד האתגרים שלנו הוא להראות שלפעילות שלנו יש השפעה גם על הישגים לימודיים בבית הספר.

מי הם הגורמים המרכזיים בשדה החינוך הבלתי פורמלי הפועלים בפריסה ארצית שעמם אתם עובדים? כיצד בא לידי ביטוי שיתוף הפעולה ביניכם לבין שחקנים אלה? כיצד בא לידי ביטוי שיתוף הפעולה שלכם עם רשויות מקומיות?

הרשויות המקומיות הן שותפות מרכזיות לפעילות שלנו. הן מממנות כ-15% אחוז מהפעילות והן גם גובות תשלום סמלי (עד 450 ש"ח בשנה) מהמשתתפים. הרשויות מנהלות את תהליך הרישום והגבייה. בנוסף, עמותת אופנים מנסה לפנות למדינה בבקשת סיוע. העמותה אינה מקבלת נכון להיום סיוע מהמדינה, אך קיים עניין רב בתכנית. לאחרונה, משרד החוץ התלהב מהמודל והציע שנמכור אותו למקומות אחרים בעולם.

מי הם אנשי הצוות בפעילות הבלתי פורמלית? האם ואיזו הכשרה ניתנת להם?

המדריכים הם סטודנטים שנבחרים בקפידה במרכז הערכה פנימי שלנו. ביניהם סטודנטים למדעים המדויקים, הנדסה או רפואה. אנחנו מקפידים על איכות הסטודנטים וגורמים למדריכים לשתף את התלמידים בחוויה הסטודנטיאלית ולהראות להם שהאקדמיה נגישה גם להם. אחת התכניות שלנו נערכת בשיתוף עם הטכניון כאשר הילדים לומדים שם סמסטר שלם. אנחנו משתדלים לתת הרבה כלים למדריכים שהם סטודנטים. יש גם מתנדבות שירות לאומי שמסייעות למדריכים ומבצעות גם עבודת מטה. הכשרת המדריכים כוללת הכשרה פדגוגית והכשרה מקצועית של תכני הלימוד.

אילו יתרונות מאפשרת הפעילות בפריסה ארצית? במה הפריסה הארצית מקשה על מענה לצרכים מקומיים?

אם נהיה רק בדרום או רק בצפון נוכל להעמיק את הפעילות שלנו באזור אחד בלבד, אך התקציב שלנו לא מאפשר את העמקת הפעילות בצפון ובדרום גם יחד. לעומת זאת, הפריסה הארצית מאפשר לצוותים שונים ללמוד אחד מהשני. זה מאפשר לנו להגיע ליותר מקומות שזקוקים לתכניות שלנו.

האם וכיצד אתם מנסים להרחיב את מעגלי השתתפות בפעילות הבלתי פורמלית באופן יזום?

ביישובים שבהם אנחנו פועלים אין הרבה חלופות בתחום של החינוך הבלתי פורמלי. אנחנו עושים ימי חשיפה שמיועדים להורים ולכלל הקהילה. חשוב לנו למצוא מועד שלא מתנגש עם פעילויות אחרות (כגון פעילויות ספורט) כדי שכמה שיותר ילדים יוכלו להגיע לפעילויות שלנו. חשוב לנו לשכנע את ההורים שאנחנו מציעים פעילויות איכותיות. הפעילויות מסתיימות בחידה והרבה פעמים בדגם פיזי שהילדים בנו – זה משתף את המעגל המשפחתי.

מהם מקורות המימון המרכזיים של אופנים?

תקציב העמותה הוא כ-5 מיליון ש"ח בשנה. מחצית מהתקציב מגיע מתורמים בארצות הברית, כ-15% מהרשויות המקומיות ועוד 35% מקרנות פילנתרופיות וחברות מסחריות שתורמות במסגרת האחריות התאגידית שלהן.

איפה היית רוצה לראות את ארגונך בעוד חמש שנים?

בעוד חמש שני הייתי רוצה שאופנים תוכל להפעיל תכניות מעמיקות ויותר ארוכות טווח ולשמור על הפריסה הארצית הרחבה. עם התקציב העכשווי אפשר לעבוד רק בחלק מהמקומות עם תכניות עומק. עוד חמש שנים הייתי רוצה שאופנים תהיה עוד יותר משמעותית בפריפריה בישראל – שבוגר אופנים יהיה מישהו שעשה קפיצת מדרגה אישית, ערכית וחינוכית.

אחת השאלות המטרידות אותנו היא מידת היעילות שלנו אל מול המטרות שלנו. עד היום עשינו מדידה בתחילת שנה ובסופה והשווינו בין שתי המדידות, ביחס לתפוקות שלנו. אנחנו רוצים להתחיל לערוך מדידה רב שנתית ולראות כיצד הפעילות שלנו משפיעה בטווח הארוך על המשך חייו של התלמיד במדדים כגון תעודת בגרות, שירות צבאי ולימודים גבוהים. בנוסף, אנחנו רוצים גם להעמיק את הפעילות בכל יישוב, כך שיהיה רצף פעילות.

אילו צעדים יש לנקוט בכדי לשפר את התחום שבו ארגונכם פועל?
אופנים צריכה להתחבר לתהליכים וארגונים גדולים יותר לטובת שיתופי פעולה.

תקציר מאמר: פער המעורבות: ניעות חברתית ופעילות חוץ-קוריקולרית בקרב נוער אמריקני

סיכום ועיבוד: איתי ארצי

מבוסס על המאמר

Snellman, K., Silva, J. M., Frederick, C. B., & Putnam, R. D. (2015). The Engagement Gap: Social Mobility and Extracurricular Participation among American Youth. *The ANNALS of the American Academy of Political and Social Science*, 657(1), 194-207.

מחקר זה עוסק בשינויים שחלו במידת ההשתתפות של בני נוער אמריקנים בפעילויות חינוכיות חוץ-קוריקולריות (פעילויות המתקיימות בארצות הברית כחלק מהחינוך הפורמלי כמו חוגי ספורט, מעורבות חברתית קהילתית, מועצת תלמידים ועוד). המחקר מצא כי החל משנות ה-70 של המאה הקודמת הפער בין בני המעמד הבינוני-גבוה למעמד הפועלים בהשתתפות בפעילויות חוץ-קוריקולריות כגון ספורט או מועדונים קהילתיים הולך וגדל. המחקר מונה מספר תהליכים שיכולים להסביר פער זה: החרפת האי-שוויון בהכנסות, גידול בחלקן של הפעילויות הכרוכות בתשלום יחסית לפעילויות החינמיות ועלייה בחשיבות שהורים מהמעמד הבינוני מייחסים להתפתחות הכישורים החברתיים של ילדיהם. פאטנס ועמיתיו מראים כי המעמד החברתי-כלכלי מנבא את מידת ההשתתפות בפעילויות חוץ-קוריקולריות, שבתורה מנבאת הישגים חינוכיים ומשכורת עתידית. קשרים אלו יוצרים מעגל שקשה מאוד לפרוץ ואשר מאתגרים כל אפשרות לניעות בין-דורית.

באופן מסורתי, מערכת החינוך בארצות הברית אפשרה לכל הילדים הזדמנויות שוות למעורבות אזרחית. עם זאת, בדורות האחרונים הפערים בהישגים חינוכיים בין המעמד הבינוני-גבוה למעמד הנמוך הולכים וגדלים. במקביל יש כיום באוניברסיטאות העילית בארצות הברית יותר ויותר תלמידים בני השכבות הגבוהות מבחינה חברתית-כלכלית. הדיון הציבורי והאקדמי בפערים החינוכיים נוטה להתמקד בזירת בית הספר ובתוצאות מבחנים בינלאומיים כגון TIMSS או PISA אף על פי שמחקרים רבים מראים כי הלמידה בבית הספר אינה הגורם הבלעדי המשפיע על תפוקת התלמידים. **נמצא כי קיים מתאם בין השתתפות בפעילות חוץ-קוריקולריות לבין הישגים חינוכיים בשלב מאוחר יותר והכנסה עתידית גבוהה יותר בשוק העבודה** (Borghans, Ter Weel and Weinberg 2014).

Ter Weel and Weinberg 2014)

פאטנס ועמיתיו טוענים כי פעילויות חוץ-קוריקולריות מחזקות תכונות מוערכות שקשה למדוד בשוק העבודה ובאקדמיה כגון סקרנות או שאפתנות. באופן מסורתי פעילויות חוץ-קוריקולריות אפשרו לתלמידים לפתח כישורים "רכים" ולקבץ תלמידים מרקעים חברתיים שונים. במחקר אמפירי נמצא כי השתתפות בפעילויות של ספורט יחידני מעניקה למשתתפים יכולות התמדה ומוסר עבודה ומגדילה את רמת ההון החברתי באמצעות האינטראקציה עם מאמנים ומשתתפים אחרים בפעילויות אלה. בנוסף נמצא כי אתלטים צעירים משיגים ציונים גבוהים יותר במבחנים בבית הספר, יש להם שיעורי נשירה נמוכים יותר מהמוצא, ושיעורי הקבלה שלהם ללימודים אקדמיים גבוהים יותר.

לפעילויות חוץ-קוריקולריות מאורגנות יש השפעה מעבר לתכונות אישיות ולהישגים חינוכיים. נמצא כי קיימת זיקה בין פעילויות חוץ קוריקולריות להשתתפות פוליטית ואזרחית ולבריאות פיזית ונפשית בשלבים מאוחרים יותר של החיים. באופן אמפירי, קוסטס (Kosteas, 2010) מצא כי להשתתפות במועדונים חברתיים או בפעילויות ספורטיביות יש אפקט חיובי על ההכנסות העתידיות במידה שווה ליותר מחצי שנת השכלה. כן נמצא כי מי שמילא את תפקיד הקפטן בענפי ספורט קבוצתי או מילא תפקידי מנהיגות במועדונים חברתיים נוטה לקבל תפקידי ניהול ומשכורות גבוהות יותר מאחרים.

בעיקרון בתי ספר צריכים לאפשר לכל התלמידים פעילויות חוץ-קוריקולריות. בפועל יש בעשורים האחרונים פער הולך וגדל בין ההשתתפות של בני המעמד הבינוני בפעילויות אלה לבין זו של

תלמידים השייכים למעמדות נמוכים יותר. פאטנס ועמיתיו טוענים כי כל יזמה שמטרתה הגברת הניעות החברתית חייבת להביא בחשבון פעילויות חוץ-קוריקולריות. כדי להדגים קשר זה הם מציגים ניתוח סטטיסטי המבוסס על מסד נתונים הכולל הישגים חינוכיים של ארבעה מחזורי לידה בין 1964 ל-1986. הנתונים מצביעים על פער שהולך וגדל החל משנות ה-90: יותר ויותר מבני המעמד הבינוני משתתפים בפעילויות חוץ-קוריקולריות, אולם בהשתתפות של בני המעמד הנמוך בפעילויות אלה חלה ירידה החל משנות ה-90 של המאה הקודמת. ממצא זה צריך להדליק נורה אדומה אם חושבים על ההשלכות שלו לעתיד. אם הפערים ימשיכו לגדול באותו קצב, החברה האמריקאית תהפוך למקוטבת יותר מבחינה כלכלית: בני המעמד הבינוני יהיו פעילים ומעורבים יותר מבחינה אזרחית וחברתית ואילו בני המעמדות הנמוכים יותר יהיו מנותקים.

ממצאי המחקר מצביעים על כך שהפער בהשתתפות בפעילויות חוץ-קוריקולריות של תלמידי כיתה י"ב בקרב הרביעון העליון והתחתון של ילידי 1954 עמד על כ-6%. לעומת זאת, בקרב ילידי 1986 הגיע הפער הזה לכמעט 20%. ממצא נוסף מצביע על גידול בפער המעמדי בין הרביעונים בדיווח על נטילת תפקידי הקפטן בפעילויות ספורט קבוצתיות. בקרב ילידי 1954 הפער בין הרביעון העליון לתחתון עמד על כ-7%, ואילו בקרב ילידי 1986 הפער הגיע ל-15%.

פאטנס ועמיתיו מסבירים את הגידול בפער בהשתתפות בפעילויות חוץ-קוריקולריות בכמה גורמים. ראשית הם מקשרים את התופעה לגידול באי-השוויון בהכנסות. למשפחות עשירות יש יותר כסף וזמן להשקיע בחוגים של ילדיהן. לא רק שהמשפחות העשירות הן כיום עשירות יותר מבעבר, הן גם משקיעות חלק גדול יותר מהוצאות משק הבית בחוויות החינוכיות של ילדיהן. במחקר המבוסס על נתונים מסקר הוצאות משק בית בשנים 1997-2006 בארצות הברית נמצא כי משקי בית מהחמישון העליון משקיעים כ-3% מסך הוצאותיהם על חינוך וקריאה בהשוואה לאחוז אחד בחמישון התחתון. במספרים מוחלטים, בחמישון העליון משקיעים פי 24 בחינוך וקריאה בהשוואה לחמישון התחתון (Kaushal, Magnuson and Waldfogel, 2011). למרות התחזקותה של תרבות הצריכה, הורים מכל המעמדות החברתיים-כלכליים בארצות הברית הגדילו את השקעתם בספרים, בשיעורים פרטיים ובחוגי אמנות וספורט בהשוואה לעבר. עם זאת, הורים עשירים שהם בעלי השכלה אקדמית מבלים עם ילדיהם בממוצע כשש שעות יותר בשבוע מהורים בעלי השכלה תיכונית. בזמן הזה ההורים משחקים עם ילדיהם או לוקחים אותם לגני שעשועים, מוזיאונים או פעילויות חינוכיות מאורגנות.

מדוע הורים מהמעמד הבינוני-גבוה בוחרים להשקיע משאבים בפעילויות חוץ-קוריקולריות? פאטנס ועמיתיו מסבירים זאת בשינויים במבנה הכלכלה האמריקאית ובקשיי הקבלה למוסדות יוקרתיים להשכלה גבוהה. בכלכלת הידע שבה אנו חיים, מי שמצליח להתקבל למוסד יוקרתי כמעט מבוטח לעצמו חיים בטוחים במעמד הבינוני. לעומת זאת, עבודות צווארון כחול מציעות כיום משכורות נמוכות יותר וביטחון תעסוקתי מעורער יותר מבעבר. מגמות אלה מביאות להחרפת התחרות בהרשמה למוסדות יוקרתיים. לשם המחשה, פחות מעשרה אחוזים מהנרשמים לאוניברסיטאות של שיקגו וסטנפורד בשנת 2013 התקבלו בסופו של דבר ללימודים במוסדות אלו. כדי לשפר את סיכויי הקבלה של ילדיהם, הורים מהמעמד הבינוני משקיעים יותר ויותר זמן וכסף בפעילויות חינוכיות בגילי הילדות המוקדמת, מתוך אמונה שאלה גורמים לקורות החיים של ילדיהם להיראות 'יותר', אפיון שעשוי לשפר את סיכויי הקבלה שלהם לאוניברסיטאות יוקרתיות ולהגביר את סיכוייהם להצלחה כלכלית וחינוכית בעתיד (Ramey and Ramey, 2010).

בידול מעמדי בשכונות עלול להחריף את אי-השוויון בהשתתפות בפעילויות חוץ-קוריקולריות. פעילויות כגון שחייה תלויות במתקנים שגם אחרים משתמשים בהם מפני שהימצאותם של מתקנים כגון בריכת שחייה תלויה לעתים בבחירה וביכולת הכלכלית של קהילות. משתמע מכך שכאשר הפערים החברתיים-כלכליים מתרחבים, גם הפערים בחשיפה לפעילויות חוץ-קוריקולריות גדלים. גם לבחירת בית הספר יש השפעה על ההשתתפות בפעילויות חוץ-

קוריקולריות. בשעה שבחלק מבתי ספר שבהם לומדים תלמידים ממעמד נמוך מבטלים פעילויות חוץ-קוריקולריות, בבתי ספר של המעמד הגבוה כמות הפעילויות החוץ-קוריקולריות המוצעות לתלמידים כפולה מבבתי הספר של המעמד הנמוך. כאשר בתי ספר רבים נדרשים לקיצוצים תקציביים, הם נוטים לתעדף פעילויות לימודיות שמכינות למבחנים ומקנות 'מיומנויות ליבה' על פני פעילויות חוץ-קוריקולריות. כתוצאה מכך הורים נדרשים לקחת חלק גדול יותר במימון פעילויות חוץ-קוריקולריות.

לסיכום ניתן לומר כי באופן מסורתי פעילויות חוץ-קוריקולריות נתפסו כאמצעי להעשרת המרחב הציבורי על ידי הפיכת ילדים למנהיגים ולאזרחים הלוקחים חלק פעיל בשלטון דמוקרטי ומצמצמים פערים חברתיים וכלכליים. מטעמים אלו פעילויות חוץ-קוריקולריות היו חלק מובנה בתכנית הבית-ספרית ותרמו לשגשוגה ואחדותה של האומה האמריקאית, מכיוון שההשקעה בפעילויות אלה נתפסה כאינטרס ציבורי. עם זאת, התכונות של הרשתות החברתיות (הלא מקוונות) של הילדים וצמצום ההוצאה הציבורית על פעילויות חוץ-קוריקולריות העבירו את מימון הפעילויות לתחום אחריותם של ההורים. מגמות אלו מביאות ל'הפרטת הילדות' בארצות הברית, כך שרווחתם של ילדים הופכת לעניין של הוריהם בלבד.

פעילויות חוץ קוריקולריות נתפסות לעתים כפחותות ערך ביחס למיומנויות הליבה שבית הספר מקנה. למרות זאת מחקרים מראים כי לפעילויות חוץ-קוריקולריות חשיבות מכרעת בקביעת סיכויי החיים של ילדים בקבלה למוסדות השכלה גבוהה ולשוק העבודה. לילדים מרקע חברתי-כלכלי נמוך פעילויות חוץ-קוריקולריות יכולות להעניק כישורים חברתיים וחשיפה לרשתות חברתיות שיאפשרו להם להתקדם בסולם החברתי-כלכלי ולעודד מעורבות אזרחית ופוליטית במקום בידוד חברתי וחוסר בפעילות פוליטית ואזרחית.

הפערים החברתיים-כלכליים בארצות הברית הולכים ומתרחבים עד כדי סיכון אידאל שוויון ההזדמנויות האמריקאי. כאשר פערים אלה יוצרים פערים מעמדיים בהשתתפות בפעילויות חוץ-קוריקולריות, מתפתחת בעיה חברתית ראשונה במעלה. הפערים יוצרים הבדל עצום בין תלמיד ממעמד הביניים שמגיע לשוק העבודה מצויד בכישורי מנהיגות ועבודת צוות לעומת בוגר ממעמד הפועלים שחסר את היכולות הללו ולכן יתקשה מאד לשפר את מיצבו החברתי-כלכלי, קושי שיהווה מכשול בהתקדמותו בסולם המעמדי. לפיכך, לאור החשיבות הרבה המוקנית בארצות הברית לאידאל שוויון ההזדמנויות, פאטנס ועמיתיו קוראים לצמצם בדחיפות את פער ההשתתפות בפעילויות חוץ-קוריקולריות.

מתוך רשימת המקורות

Borghans, Lex, Bas Ter Weel, and Bruce Weinberg. 2014. People skills and the labor-market outcomes of underrepresented groups. *Industrial and Labor Relations Review* 67 (2): 287–334.

Kaushal, N., Magnuson, K., & Waldfogel, J. (2011). How is family income related to investments in children's learning? In G.J. Duncan & R.J. Murnane (Eds.), *Whither opportunity? Rising inequality, schools, and children's life chances*. New York, NY: Russell Sage Foundation & Spencer Foundation, (pp. 187-206).

Kosteas, Vasilios D. 2010. High school clubs participation and earnings. Working Paper Series. Social Science Research Network. Available from <http://ssrn.com/abstract=1542360>.

Ramey, Garey, and Valerie A. Ramey. 2010. The rug rat race. *Brookings Papers on Economic Activity* 41:129–76.

תקצירי קורות חיים של צוות המומחים

פרופ' שלמה רומי, יו"ר

עמד בראש בית הספר לחינוך וכיום הוא ראש המכון לחינוך ולמחקר קהילתי באוניברסיטת בר אילן. הוא פסיכולוג חינוכי בהכשרתו. את התואר הראשון והשני השלים במחלקה לפסיכולוגיה באוניברסיטת בר אילן. תחומי המחקר שלו הם החינוך הבלתי פורמלי, מאפייניו וזיקתו לחינוך הפורמלי. כן הוא עוסק בחקר מאפייני נוער במצבי סיכון, ולאחרונה (בדצמבר 2014) ראה אור הראשון משני ספריו העוסקים בילדים ומתבגרים במצבי סיכון בישראל. פרופ' רומי עוסק גם בנושאים מתחום הפסיכולוגיה החינוכית כגון אופני ניהול כיתה ושילוב של ילדים ומתבגרים בעלי צרכים מיוחדים במסגרות נורמטיביות. בעל תואר שלישי מן הקולג' ללימודים מתקדמים בחינוך (O.I.S.E.), אוניברסיטת טורונטו, קנדה, 1988.

נסרין חדאד חאג' יחיא

סטודנטית לתואר שלישי בגאוגרפיה חברתית בבית הספר להיסטוריה באוניברסיטת תל אביב. בעבודת הדוקטורט שלה היא בוחנת את ההשפעה של חסמים חברתיים על חוסר מעש של צעירים ערבים בני 18-22 בימינו ועל הבניית אוריינטציות העתיד שלהם. חדאד חאג' יחיא עוסקת בהשתלבות המיעוט הפלסטיני-ערבי במרחב הישראלי. היא מרכזת את פעילות החינוך הערבי במכון מרחבים ומובילה את המיזם 'שילוב מורים ערבים בבתי ספר יהודיים'. מתחילת 2012 היא משמשת חוקרת בפרויקט יחסי יהודים-ערבים במכון הישראלי לדמוקרטיה. בעלת תואר שני מהחוג לגיאוגרפיה וסביבת האדם, אוניברסיטת תל אביב, 2012.

פרופ' גד יאיר

פרופסור לסוציולוגיה וחינוך באוניברסיטה העברית בירושלים. בעבר שימש המנהל האקדמי של תכניות המוסמך בבית הספר לתלמידי חו"ל, וכיום הוא מכהן כמנהל המכון לחקר הטיפוח בחינוך באוניברסיטה העברית. פרופ' יאיר עומד בראש הקתדרה למחקר חינוכי ע"ש לואי ואן וולנס. מחקריו עוסקים בתחום של מוטיבציה ואי-שוויון חינוכי, וכן בתאוריה הסוציולוגית בהקשרים תרבותיים. בשנים האחרונות התרחבו מחקריו לתחום של חוויות מפתח חינוכיות והשפעותיהן ארוכות-הטווח על בוגרים. בעל תואר שלישי בסוציולוגיה מהאוניברסיטה העברית בירושלים, 1994.

ד"ר חגית קליבנסקי

מרצה במכללה האקדמית בית ברל ובמכללה האקדמית לחינוך חמדת הדרום. במחקרה היא עוסקת בעיקר בחינוך בלתי פורמלי ובהיסטוריה של החינוך בארץ ישראל ובמדינת ישראל. מוקדי מחקרה בתחום החינוך הבלתי פורמלי הם ההיסטוריה של החינוך הבלתי פורמלי והמדיניות שעל פיה נוהל וכן שילוב של צעירים בעלי מוגבלויות בחינוך הבלתי פורמלי ותרומתו לשינוי עמדות בקרב צעירים ללא מוגבלות. בעלת תואר שלישי במדיניות החינוך הבלתי פורמלי בישראל מאוניברסיטת תל-אביב, 2005.

תקצירי קורות חיים של מרכזי צוות המומחים

איתי ארצי, מרכז-עוזר

בעל תואר ראשון מבית הספר לחינוך ומהמחלקה לסוציולוגיה ואנתרופולוגיה באוניברסיטה העברית בירושלים (2012) ותואר שני בסוציולוגיה מהאוניברסיטה העברית (2014). בעבר שימש עוזר מחקר במחלקות שונות באוניברסיטה העברית ועוזר הוראה בבית הספר לחינוך ובמחלקה לסוציולוגיה ואנתרופולוגיה. את שירותו הצבאי עשה כמש"ק הוראה בבתי ספר בדואים בנגב ובמועצה האזורית מטה יהודה.

ד"ר נעמי מנדללוי, מרכז צוות המומחים

בעלת תואר שני במדע המדינה מאוניברסיטת בריטיש קולומביה (UBC) בוונקובר, קנדה (2001) ותואר שלישי במדע המדינה מהאוניברסיטה העברית (2008). עסקה בפיתוח תכניות לימודים לקבוצות מרובות-תרבויות ובעריכת חומרי לימוד במדע המדינה. הדריכה ילדים ובני נוער במסגרות חינוכיות שונות, בהן המועצה לשלום הילד, קרן קרב והמרכזים ללימודי אזרחות ודמוקרטיה. עסקה בכתיבה ופיתוח במרכז הידע של הקרן לבריאות וסביבה, ריכזה את ועדת המומחים 'מערכת חינוך לכול ולכל אחד' ביזמה למחקר יישומי בחינוך, וכיום, במקביל לריכוז צוות המומחים, היא עובדת ביחידת המחקר והפיתוח של מכון אבני ראשה.